

Výchova k finanční gramotnosti žáků 1. stupně základních škol

Ing. Kateřina Kašná

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií
Ústav pedagogických věd
akademický rok: 2017/2018

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Ing. Kateřina Kašná**
Osobní číslo: **H140008**
Studijní program: **B7507 Specializace v pedagogice**
Studijní obor: **Sociální pedagogika**
Forma studia: **kombinovaná**

Téma práce: **Výchova k finanční gramotnosti žáků 1. stupně základních škol**

Zásady pro vypracování:

Zpracování rešerše a studium odborné literatury.
Vymezení terminologie a teoretických východisek z oblasti finanční gramotnosti a její implementace do výchovy a vzdělávání na 1. stupni základní školy.
Příprava metodiky empirické části, zpracování projektu výzkumu a stanovení výzkumného problému.
Realizace kvantitativního výzkumu formou dotazníku.
Zpracování a vyhodnocení získaných dat, včetně jejich interpretace.
Prezentace výsledků výzkumu, jejich shrnutí a doporučení pro praxi.

Rozsah bakalářské práce:

Rozsah příloh:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

CHRÁSKA, Miroslav. Metody pedagogického výzkumu: základy kvantitativního výzkumu. Praha: Grada, 2007. ISBN 978-80-247-1369-4.

MATĚJČEK, Zdeněk. Co děti nejvíc potřebují. Vyd. 3. Praha: Portál, 2003. Rádcí pro rodiče a vychovatele. ISBN 80-7178-853-8.

NOVÁKOVÁ, Vladimíra a Věroslav SOBOTKA (eds.). Slabikář finanční gramotnosti: učebnice základních 7 modulů finanční gramotnosti. 2., aktualiz. vyd. Praha: COFET, 2011. ISBN 978-80-904396-1-0.

OPLETALOVÁ, Alena a Jana KVINTOVÁ. Vybrané aspekty finanční gramotnosti v podmínkách základních a středních škol. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2014. ISBN 978-80-244-4519-9.

SMRČKA, Luboš. Osobní a rodinné finance: (svět rodinných financí – jak spořit a rozmnožovat majetek). Praha: Professional Publishing, 2007. ISBN 978-80-86946-41-2.

Vedoucí bakalářské práce:

Mgr. Eva Šalenová

Ústav pedagogických věd

Datum zadání bakalářské práce:

11. ledna 2018

Termín odevzdání bakalářské práce:

27. dubna 2018

Ve Zlíně dne 11. ledna 2018

doc. Ing. Anežka Lengálová, Ph.D.
děkanka

Mgr. Jakub Hladík, Ph.D.
ředitel ústavu

PROHLÁŠENÍ AUTORA BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- odevzdáním bakalářské práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby ¹⁾;
- beru na vědomí, že bakalářská práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k nahlédnutí;
- na moji bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3 ²⁾;
- podle § 60 ³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60 ³⁾ odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – bakalářskou práci - nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování bakalářské práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky bakalářské práce využít ke komerčním účelům.

Prohlašuji, že

- elektronická a tištěná verze bakalářské práce jsou totožné;
- na bakalářské práci jsem pracoval samostatně a použitou literaturu jsem citoval. V případě publikace výsledků budu uveden jako spoluautor.

Ve Zlíně 12.4.2018

Kažíř

1) Zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací:

(1) Vysoká škola nevyjádřeně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledků obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.

(2) Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlížení veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výpisy, opisy nebo rozmnoženiny.

(3) Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.

2) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:

(3) Do práva autorského také nezasahuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, užije-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacího zařízení (školní dílo).

3) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:

(1) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst.

3). Odpirá-li autor takového díla udělit svolení bez vážného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybějícího projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.

(2) Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užít či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.

(3) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělku jim dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlédne k výši výdělku dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.

ABSTRAKT

Bakalářská práce se zaměřuje na úroveň finanční gramotnosti žáků 1. stupně základních škol. Teoretická část je rozdělena do 3 částí, které definují pojem finanční gramotnost, finanční IQ, vysvětlují pojem finanční vzdělávání, důsledky zadluženosti a možnosti prevence před zadlužováním. Dále se teoretická část zabývá rodinným rozpočtem a implementací finanční gramotnosti do výchovy a vzdělávání prostřednictvím Standardů finanční gramotnosti a jejich začleněním do rámcového vzdělávacího programu. Praktická část se skládá z výzkumného šetření provedeného kvantitativní metodou výzkumu. Výzkum je proveden pomocí dotazníkového šetření.

Klíčová slova: finanční gramotnost, finanční IQ, finanční vzdělávání, osobní bankrot, exekuce, potřeby, kapesné, standardy finanční gramotnosti

ABSTRACT

The bachelor thesis focuses on the level of financial literacy of 1st grade elementary school pupils. The theoretical section is divided into 3 parts which define the concept of financial literacy, financial IQ, explain the concept of financial education, consequences of indebtedness and possibilities for prevention of over-indebtedness. Furthermore, the theoretical section deals with family budget and implementation of financial literacy in education through Financial Literacy Standards and their integration in the Framework Educational Program. The practical section consists of research which is carried out in a quantitative research method. The research is carried out using questionnaire survey.

Keywords: financial literacy, financial IQ, financial education, personal bankruptcy, execution, needs, pocket money, financial literacy standards

Děkuji paní Mgr. Evě Šalenové za odborné vedení mé práce, cenné rady, inspiraci, ochotu a lidský přístup, který mi věnovala při zpracování mé bakalářské práce.

Motto: „Peníze jsou klíčem, jenž otevře každý zámek.“ Molière

Prohlašuji, že odevzdaná verze bakalářské práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

OBSAH

ÚVOD	9
I TEORETICKÁ ČÁST	11
1 FINANČNÍ GRAMOTNOST	12
1.1 FINANČNÍ IQ	13
1.2 FINANČNÍ VZDĚLÁVÁNÍ	13
1.2.1 Strategie finančního vzdělávání	15
1.3 DŮSLEDKY ZADLUŽENOSTI	15
1.3.1 Osobní bankrot	17
1.3.2 Exekuce	18
1.4 MOŽNOSTI PREVENCE PŘED PŘEDLUŽOVÁNÍM.....	19
2 RODINNÝ ROZPOČET	21
2.1 POTŘEBY	22
2.2 VÝVOJOVÉ ASPEKTY ŽÁKŮ 1. STUPNĚ ZÁKLADNÍCH ŠKOL.....	23
2.3 KAPESNÉ	24
3 IMPLEMENTACE FINANČNÍ GRAMOTNOSTI DO VÝCHOVY A VZDĚLÁVÁNÍ	27
3.1 STANDARDY FINANČNÍ GRAMOTNOSTI	28
3.2 ZAČLENĚNÍ TÉMATU FINANČNÍHO VZDĚLÁVÁNÍ DO RÁMCOVÝCH VZDĚLÁVACÍCH PROGRAMŮ	30
3.3 VYUČOVÁNÍ FINANČNÍ GRAMOTNOSTI	31
II PRAKTICKÁ ČÁST	33
4 VÝZKUM FINANČNÍ GRAMOTNOSTI	34
4.1 CÍLE VÝZKUMU	34
4.2 METODY VÝZKUMU.....	34
4.3 DOTAZNÍK	35
4.4 ÚROVNĚ PEDAGOGICKÉHO VÝZKUMU	35
4.4.1 Pilotáž.....	35
4.4.2 Předvýzkum.....	36
4.4.3 Vlastní výzkum	36
4.4.4 Výzkumné cíle a výzkumné otázky	36
4.4.5 Výzkumný soubor	37
4.5 VYHODNOCENÍ DOTAZNÍKŮ	38
4.5.1 Demografické otázky	38
4.5.2 Kapesné	38
4.5.3 Příjmy a výdaje, rozpočet domácnosti	39
4.5.4 Ceny zboží.....	41
4.5.5 Nakupování a placení	44
4.6 SHRNUTÍ VÝSLEDKŮ	46
4.7 DOPORUČENÍ PRO PRAXI.....	49
4.8 DISKUZE.....	49
ZÁVĚR	51
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	53

SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK.....	56
SEZNAM GRAFŮ	57
SEZNAM TABULEK.....	58
SEZNAM PŘÍLOH.....	59

ÚVOD

Finanční gramotnost se stala denní potřebou téměř pro každého člověka. Čím dál více se setkáváme s pojmy „osobní bankrot“, „zadlužení“ a „exekuce“. Tyto pojmy mohou mít mnoho podob. Od nepřiměřeného zadlužení se k osobním příjmům, až po zhoršenou životní situaci následkem nemoci, ztráty zaměstnání, ztráty domova aj. Z důvodů ustavičně narůstajícího zadlužování českých domácností, finanční ngramotnosti, neschopnosti vyjít s penězi a přeceňování finančních možností vznikla potřeba řešení tohoto trendu.

Jako prevence rozšiřování modelu zadlužování slouží rozšiřování výuky finanční gramotnosti do vzdělávacích programů základních a středních škol. Tato bakalářská práce se zaměřuje na žáky 1. stupně základních škol. Děti v tomto věku ještě nepotřebují znát nebezpečí exekuce, oddlužení či znát obchodování na burze cenných papírů, ale měly by se naučit vycházet s penězi v rámci svého rodinného rozpočtu. Bakalářskou prací jsem chtěla poukázat na důležitost tohoto vzdělání, i když si uvědomuji, že finanční vzdělávání je celoživotním procesem, ale důležité je začít s tímto vzděláváním co nejdříve. Pokud si děti osvojí finanční znalosti a dovednosti již na základní škole, může jim to zásadním způsobem zlepšit celý život.

Předmětná problematika v současných ekonomicko-sociálních podmínkách nabývá a v budoucnu dále bude nabývat na důležitosti. Finanční gramotnost je mezioborové téma. Následkem nesprávných finančních rozhodnutí hrozí nebezpečí propadu do sociálně vyloučené skupiny. Zde pak přichází na řadu sociální pedagog, jako jedna z profesí pomáhající jedincům či skupinám v jejich nelehké životní situaci. Na 1. stupni základních škol se může sociální pedagog zasloužit o vzdělávání žáků v oblasti finanční gramotnosti v pozici vychovatele.

Bakalářská práce se sestává z teoretické a praktické části. V první kapitole teoretické části se věnuji výkladu základních pojmů, jako je finanční gramotnost a finanční vzdělávání, důsledkům zadlužení a možnostem prevence před zadlužováním. V této kapitole se dále věnuji finanční gramotnosti z mezinárodního pohledu a stavu dluhů českých domácností.

V druhé kapitole provádím výklad složení rodinného rozpočtu, na plánování osobních a rodinných financí, potřeb a kapesného.

Ve třetí kapitole se zabývám implementací finanční gramotnosti do výchovy a vzdělávání z hlediska platné legislativy, výchově a vzdělávání v této oblasti podle standardů, které jsou využívány při výuce, strukturou výuky finanční gramotnosti na ZŠ a jeho praktickou

výukou. Dále uvádím způsoby výuky finanční gramotnosti a také výchovu k finanční gramotnosti mimo školní třídu.

Praktická část bakalářské práce má nejdříve za cíl objasnit metodologické otázky výzkumu, poté se již budu zabírat samotnou analýzou získaných dat a prezentací výsledků výzkumu v oblasti finanční gramotnosti. Budu se zaměřovat na vlastní výzkum, který bude orientován na kvalitu znalostí a vědomostí v této oblasti u žáků 1. stupně ZŠ ve vybraných školách. Využiji metody kvantitativního výzkumného šetření mezi žáky 1. stupně ZŠ. Zaměřím se na zjištění úrovně znalostí u žáků 5. ročníku.

Cílem bakalářské práce je zjistit úroveň finanční gramotnosti žáků, na konci 1. stupně základních škol, tedy na konci 5. třídy. Chtěla bych zjistit, zda žáci, kteří prošli finančním vzděláváním 1. stupně základních škol si dokáží tyto poznatky vybavit a použít tak, aby naplnili požadavky, které na ně kladou standardy finančního vzdělávání.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 FINANČNÍ GRAMOTNOST

Peníze se staly nevyhnutelnou součástí každé rozvinuté ekonomiky, jejíž občané nebo firmy navzájem obchodují. Získávání peněz je pro většinu osob jedním ze základních cílů jejich usilování. Z toho vyplývá idea, že štěstí a veškerá životní spokojenost je pevně spojena s vlastnictvím určité peněžité částky. Vlastnictví peněz vzbuzuje iluzi, že se s nimi požadovaných věcí dosahuje jednodušeji. Z tohoto důvodu je nutné nalézt legální způsob, jak k penězům přijít.

Z Národní strategie finančního vzdělávání vychází celistvá definice finanční gramotnosti. „Finanční gramotnost je soubor znalostí, dovedností a hodnotových postojů občana nezbytných k tomu, aby finančně zabezpečil sebe a svou rodinu v současné společnosti a aktivně vystupoval na trhu finančních produktů a služeb. Finančně gramotný občan se orientuje v problematice peněz a cen a je schopen odpovědně spravovat osobní/rodinný rozpočet, včetně právy finančních aktiv a finančních závazků s ohledem na měnící se životní situace“ (Národní strategie finančního vzdělávání, 2010, s. 11).

Finanční gramotnost se skládá ze tří složek:

- peněžní gramotnosti – zacházení s hotovostí a bezhotovostními penězi;
- cenové gramotnosti – porozumění inflaci a cenovému mechanismu;
- rozpočtové gramotnosti – sestavování rodinného rozpočtu, orientace na trhu finančních produktů, správa finančních aktiv a finančních závazků.

Mnoho dospělých zakládá vlastní rodiny, chodí do zaměstnání a disponuje se svým majetkem. Často však projevují ekonomicky iracionální chování. To se projevuje např. neznalostí hodnoty peněz, falešnou finanční realitou, sníženou schopností v jasném rozpoznání potřeb a přání. Když jsou v takové rodině vychovávány děti, nedostanou dobrý vzor pro svůj budoucí život a hrozí jim důsledky finanční negramotnosti. Proto je důležité z výchovného i praktického hlediska, aby již od dětského věku byly uplatněny metody a postupy podporující uvědomování, že je dítě účastníkem reálné ekonomiky (Opletalová, 2014, s. 36-37).

Nikdy nebudeme mít dostatek času ani peněz, abychom si mohli koupit úplně všechno, po čem kdy zatoužíme. Naše zdroje jsou omezené a uspokojovat své potřeby bychom měli jen do výše našich zdrojů. Musíme si umět uvědomit a spočítat, co si můžeme a nemůžeme

dovolit. Měli bychom tedy v ekonomickém prostředí jednat racionálně. A právě finanční gramotnost nás pomáhá vychovat k tomu, abychom se ekonomicky racionálně chovali.

1.1 Finanční IQ

Finanční gramotnost je spojena s finanční inteligencí jednotlivců, která řeší finanční problémy. Dle Kiyosakiho (2008, s. 15-16) je finanční inteligence ta část celkové inteligence, jakou využíváme při řešení finančních problémů. Měřítkem finanční inteligence je finanční IQ. Výše finančního IQ se měří podle toho, jak umí lidé své peníze vydělat, jak je umí legálně ochránit před zdaněním, jak si umí sestavit aktivní rozpočet, jak umí investovat své peníze do návratných investic a jak si zvyšují informovanost o financích.

Jako nejběžnější finanční problémy Kiyosaki uvádí:

- „Nevydělávám dost peněz.“
- „Věším v dluzích.“
- „Nemohu si dovolit koupit dům.“
- „Porouchalo se mi auto a já nemám dost peněz na jeho opravu.“
- „Do čeho mám investovat své peníze.“
- „Nevyhovuje mi má práce, ale nemohu si dovolit dát výpověď.“
- „Jsem v důchodu a nestačí mi peníze“ (Kiyosaki, 2008, s. 20).

V zaměstnání tráví téměř každý člověk v produktivním věku většinu dne. Měli bychom tedy penězům věnovat zvýšenou pozornost a čas. Naučit se dobrému hospodaření s penězi je investice, která se vyplatí. Z tohoto důvodu je nejlépe, začít s finančním vzděláváním již v brzkém věku.

1.2 Finanční vzdělávání

Finanční vzdělávání je podle Hesové (2013, s. 4) natolik důležité především proto, „že se jedná o nezbytný předpoklad pro ekonomické rozhodování v každodenním životě lidí“. Slouží jako účinná prevence proti předlužení a zabezpečuje člověka na stáří.

Finančně gramotný člověk má:

- mít hrubou představu o aktuálním množství svých financí,
- umět sestavit rodinný rozpočet a sledovat jeho dodržování,
- umět plánovat své výdaje minimálně na měsíc dopředu, plánuje do budoucna,

- být připraven na situaci, že může přijít o hlavní zdroj svého příjmu a musí si tvořit finanční rezervy, a to pravidelným spořením, plánováním úspor na stáří,
- mít představu o finančních produktech na trhu a o jejich rizicích (MFČR, Závěrečná zpráva z výzkumu STEM/MARK, 2010, s 3-4).

Finanční vzdělávání se stalo důležitou součástí tržního chování a jeho zlepšování se stalo dlouhodobou prioritou v mnoha zemích. Celosvětovým problémem je nízký stupeň znalostí a dovedností z oblasti osobních financí. Důležitým kontrolním mechanismem je měření finanční gramotnosti. Ministerstvo financí ČR a Česká národní banka zadali v letech 2007 a 2010 společnosti STEM/MARK zakázku zmapovat finanční gramotnost dospělých Čechů a dále zjistit, jak těchto znalostí dokáží využít v praxi, zejména v kontextu rodinných financí, úspor a zajištění. Kvantitativní výzkum probíhal formou standardizovaných rozhovorů s 800 respondenty (v červenci 2007) a 1005 respondenty (v květnu-říjnu 2010). Bylo zjištěné, že si rezervu na případné neočekávané události tvoří jen 57 % lidí, pouze 37 % si schovává většinu účtenek, 59 % lidí uvažuje o zajištění na stáří, rodinný rozpočet si tvoří 45 % domácností a další znepokojivá zjištění. Tato zjištění byla jedním z důležitých důvodů reakce Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy a Národního ústavu pro odborné vzdělávání vytvořit jednotný a ucelený systém budování finanční gramotnosti. Jedním z rysů vládní podpory finančního vzdělávání a budování finanční gramotnosti občanů je zapojení ČR do výzkumného šetření OECD.

Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj (OECD) a její Mezinárodní síť finančního vzdělávání (INFE) poskytuje jedinečné politické fórum pro vlády, aby si vyměnily názory a zkušenosti v této oblasti. OECD a její INFE provádí výzkum a vyvíjí nástroje, aby pomohla tvůrcům politik a orgánům veřejné správy navrhovat a provádět národních strategie pro finanční vzdělávání. Vydává příručku podporující vlády a zainteresované strany vyspělých a rozvíjejících se ekonomik při řešení problémů, které mohou vzniknout při provádění národních strategií finančního vzdělávání. Dále tato příručka poskytuje přehled o stavu národních strategií na celém světě, analýzu postupů a případových studií a identifikuje klíčová ponaučení (OECD, 2015).

Finanční vzdělávání může pomoci zlepšit finanční gramotnost, zvyšuje finanční znalosti, dovednosti a postoje, pomáhá k aktivní a odpovědné účasti na finančním trhu. Finanční vzdělávání podporuje finanční stabilitu.

Finanční vzdělávání ve školách v České republice je „povinné od roku 2009 na středních školách (mezipředmětové), od roku 2013 na základních školách (jako součást občanské výchovy); plnou odpovědnost za finanční vzdělávání ve školách má ministerstvo školství“ (OECD, 2015, s. 103).¹

1.2.1 Strategie finančního vzdělávání

Aktuální struktura finančního vzdělávání v České republice se opírá o Národní strategii finančního vzdělávání 2010 vydanou Ministerstvem financí. Z této Strategie vyplývá oficiální definice finanční gramotnosti a shrnutí současného stavu v České republice. Strategie finančního vzdělávání je rozdělena do dvou pilířů – finanční vzdělávání počáteční a další. Počáteční vzdělávání je zpracováno Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy na základních a středních školách do rámcového vzdělávacího programu. Tento pilíř důkladně analyzujeme v kapitole 3. Další vzdělávání je určeno hlavně pro dospělé obyvatelstvo a zajišťováno by mělo být zejména soukromým sektorem, ale i zde může určitou roli hrát veřejná správa. Například Ministerstvo průmyslu a obchodu vzdělává v oblasti ochrany spotřebitele. Tento pilíř můžeme také nazvat celoživotním vzděláváním v oblasti financí a spotřebitelského chování.

1.3 Důsledky zadluženosti

Z údajů České národní banky (ČNB), že zadluženost českých domácností neustále roste. ČNB dělí zadluženost domácností na zadluženost na spotřebu, na bydlení a na ostatní. Zadlužení na spotřebu obsahuje spotřební úvěry poskytnuté pro osobní účely na spotřebu zboží a služeb. Zadlužení na bydlení zahrnuje úvěry na bydlení poskytnuté za účelem pořízení či investování do bydlení, včetně stavby a úpravy bytových nemovitostí. Ostatní zadlužení zahrnuje ostatní úvěry jinde nezařazené, zejména úvěry poskytnuté osobám samostatně výdělečně činným pro podnikatelské účely. V tabulce znázorňujeme zadluženost v milionech Kč ve vývoji od konce roku 2005. I když spotřebitelské úvěry od roku 2011

¹ Compulsory since 2009 in secondary schools (cross-curricular) and 2013 in primary schools (as part of citizenship education); full responsibility for financial ducation in schools to the Ministry of Education.

nepatrně poklesly, od roku 2016 opět začaly výrazně stoupat, zejména náklady na bydlení způsobené zejména nízkou úrokovou sazbou hypoték.

Celkové zadlužení domácností (v milionech Kč)			
Období	Na spotřebu	Na bydlení	Ostatní
31.12.2005	182036,4	282662,2	58149,7
31.12.2006	210367,5	375077,3	69991,4
31.12.2007	267204,5	515881,8	92245,3
31.12.2008	307528,2	619938,2	107031,7
31.12.2009	297315,3	691697,5	119491,2
31.12.2010	265616,6	738386,2	132158,3
31.12.2011	267763,7	788062,8	144430,4
31.12.2012	266063,4	831540,7	143743,5
31.12.2013	264125,8	870036,2	147270,0
31.12.2014	263572,6	906112,9	145545,3
31.12.2015	262927,7	977995,1	150602,9
31.12.2016	274892,3	1053408,7	154844,4
31.12.2017	282471,3	1152313,6	161058,2

Tabulka č. 1 – Celkové zadlužení českých domácností v milionech Kč od roku 2005

Dle Smrčky (2007, s. 402-405) lze obecně tvrdit, že zadlužení má velký dopad obzvláště na sociálně slabé vrstvy, které využily určité laxnosti bank při poskytování spotřebitelských úvěrů. Každý si musí z hlediska osobních financí správně uvědomit svoji situaci a zhodnotit své spotřebitelské ambice a zároveň schopnost generovat příjmy. Racionální posouzení půjček je obtížné, pokud rodině chybí základní finanční zkušenosti a jsou vystaveny masivním reklamám bank. Spotřebitelský úvěr je riskantní, i přesto že může být pojištěný proti ztrátě zaměstnání či dlouhodobé nemoci a životnost za něj koupené věci může být kratší, než doba splácení. Každá rodina musí hned na začátku zvážit svůj první úvěr, zdali nekupuje zboží, které nepotřebuje. Reálná cena úvěru je velmi vysoká a rozložení splátek může pro rodinu znamenat značné zatížení. Rodině se většinou daří tento první dluh splácet, ale může se stát, že se vinou splátek nezbyde na něco jiného a tím roste skrytý dluh, který pak rodina řeší druhým úvěrem. Rozjíždí se spirála, a pokud se této rodině nezvýší příjmy, může se ocitnout ve významných finančních potížích. Často se může stát, že se předlužená rodina obrátí na nebankovní společnosti, protože už figurují v bankovním registru s negativní morálkou a bonitou klienta. Tyto úvěry jsou pro žadatele značně nevýhodné a jsou poskytovány za velmi tvrdých podmínek. Rodiny pak mohou skončit v tzv.

dluhové pasti, začnou rozprodávat svůj majetek a často tato situace skončí u osobního bankrotu nebo exekuce.

Navíc se předlužený občan, který se ocitl v chudobě, stává zátěží sociálního systému a má přirozené sklony tíhnout k různým extrémistickým hnutím.

Dle Balabána (2011, s. 51) je problém předlužení fixován převážně na nemajetné osoby se sníženou finanční gramotností nebo zhoršenou sociální situací. Předlužené osoby jsou ohroženy těmito problémy:

- nevyplatí se mu legálně pracovat, protože by mu část mzdy byla exekučně zabavena, upřednostňuje kombinaci sociálních dávek a nelegální práce;
- hrozí mu exekuce majetku;
- stává se závislý na sociálních dávkách, je ohrožen rizikovým životním stylem;
- je vytlačen na okraj společnosti a ohrožen dalšími sociálně-patologickými jevy jako jsou závislosti na návykových látkách a kriminalita;
- je ohrožen ztrátou bydlení;
- předlužených rodinám může hrozit i odebrání dětí do ústavní péče.

Předlužení postihuje nejčastěji sociálně znevýhodněné jedince nebo skupiny obyvatelstva, díky čemuž musí čelit sociálnímu vyloučení. Je pro ně obtížné začlenit se zpět do života a čelit každodenním životním situacím. Bohužel však k nezdravému předlužování dochází čím dál častěji, a to i vlivem spotřebitelských úvěrů (bankovních i nebankovních) a dalších nástrah finančního trhu.

1.3.1 Osobní bankrot

Osobní bankrot je upraven zákonem č. 182/2006 Sb. o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenčním zákonem), ve znění pozdějších předpisů. Do úpadku se osoba může dostat, pokud má u více věřitelů déle jak 30 dní po lhůtě splatnosti peněžní závazky, které není schopen plnit. Pro fyzické osoby, které nemají dluhy z podnikání, existuje institut oddlužení. Návrh na povolení oddlužení podává dlužník na příslušném formuláři nejbližšímu insolvenčnímu soudu. Oddlužení může být uskutečněno buď zpeněžením majetkové podstaty, nebo pětiletým splátkovým kalendářem, při kterém musí dlužník uhradit alespoň 30 % dluhu během pěti let. O rozhodnutí o schválení oddlužení rozhoduje insolvenční soud. Schválením oddlužení jsou vázáni jak dlužník, tak věřitelé, a to i ti věřitelé, kteří s oddlužením nesouhlasili. Pokud je dlužník schopen splatit více jak 30 % ale méně jak

100 % dluhu během 5 let, je od zbytku dluhu osvobozen. Při oddlužení splátkovým kalendářem přikáže insolvenční soud plátcí mzdy dlužníka, aby mu strhával ze mzdy stanovené částky a ty zasílal insolvenčnímu správci, který dlužníka zastupuje. Osobní bankrot – oddlužení umožní jedinci nebo domácnosti zbavit se dluhů. Další z výhod oddlužení je, že nelze provést exekuci majetku dlužníka, ani pokračovat již v probíhající exekuci a také to, že po rozhodnutí o úpadku už dále nenarůstají smluvní úroky, úroky z prodlení, poplatky z prodlení a smluvní pokuty. Oddlužení má však své nevýhody. Mezi ty významné patří omezení možnosti nakládat se svým majetkem tak, aby nesnižoval jeho hodnotu a také, že se jméno dlužníka uveřejní v insolvenčním rejstříku, kde se může kdokoli dozvědět, že je jedinec v úpadku.

1.3.2 Exekuce

Pokud dlužník neřeší svůj úpadek včas, můžou věřitelé své pohledávky vymáhat exekucí. Exekucí se rozumí „výkon donucovacích pravomocí vůči tomu, kdo odmítl splnit úřední nebo soudní příkaz“ (Fialová, Fiala, 2011, s. 56). Ta může trvat tak dlouho, dokud nejsou pohledávky věřitelů zcela uspokojeny. Exekuce je upravena zákonem č. 120/2001 Sb., o soudních exekutorech a exekuční činnosti (exekuční řád), ve znění pozdějších předpisů. Exekuční titul je rozhodnutí soudu, rozhodnutí vydané v rozhodčím řízení, notářský či exekutorský zápis se svolením k vykonatelnosti, který přiznává věřiteli právo proti dlužníkovi, tedy nejčastěji povinnost uhradit dlužnou částku a její příslušenství. O tomto rozhodnutí je dlužník obeznámen doporučenou poštou. V zásadě je pro dlužníka podstatné nezůstat pasivním, ale obrátit se na věřitele a pokusit se s ním dohodnout. Každým dalším řízením totiž narůstá částka dluhu o úroky z prodlení a náklady řízení. Pokud se povinný s oprávněným nedohodnou, domáhá se věřitel svých práv exekucí, resp. výkonem rozhodnutí. Výkon rozhodnutí je provádět okresními soudy a exekuční řízení je prováděno soudními exekutory.

Exekuci tedy může provést:

- srážkami ze mzdy, případně srážkami z jiných příjmů;
- přikázáním pohledávky, zejména příkazem k výplatě z účtu u peněžního ústavu;
- prodejem movitých věcí a nemovitostí;
- postižením závodu;
- zřízením exekutorského zástavního práva na nemovitostech;
- správou nemovité věci;

- pozastavením řídicího oprávnění (Zákon č. 120/2001 Sb., exekuční řád, ve znění pozdějších předpisů).

V drtivě většině si věřitelé vybírají exekuční řízení, protože je formálně jednodušší. Soudní exekutor pak volí veškeré dostupné způsoby k tomu, aby byla dlužná částka uspokojena.

1.4 Možnosti prevence před předlužováním

Prevence slouží k tomu, aby v budoucnu nedocházelo k nerozvážnému zadlužování příštích generací. Východím nástrojem prevence proti předlužování je finanční gramotnost. Ta slouží jako obrana před zvyšujícím se zadlužením a k tomu, aby bylo zabráněno negativním sociálním dopadům plynoucím z předlužení.

Dle Opletalové (2014, s. 60-62) jsou možnosti zvyšování úrovně finanční gramotnosti tyto:

- a. Zařazení výuky finanční gramotnosti do školních vzdělávacích programů základních a středních škol. Děti se učí finanční gramotnosti v době, kdy ještě nenesou plnou zodpovědnost za svoje finance. Předpokladem tohoto vzdělávání je, že tato generace bude lépe připravena na řešení finančních otázek a svět peněz.
- b. Vzdělávací kurzy pro dospělé formou kurzů, seminářů, konzultací, atd. Bohužel tento způsob prevence může být pro sociálně slabé finančně nedostupný.
- c. Individuální poradenství bank a finančních institucí, které nemusí být vždy poskytovány bezplatně v zejména ve prospěch klienta.
- d. Informace poskytované prostřednictvím televizního zpravodajství, cílených programů (Krotitelé dluhů, Černé ovce, Suma sumárum, atd.), novin, časopisů, internetu a online her, videí a elektronických testů k ověřování finančních znalostí.
- e. Projekty soukromých i neziskových organizací, které jsou podporovány nejrozličnějšími evropskými, národními či regionálními fondy. Jejich výstupem je buď metodická, konzultační poradenská nebo publikační činnost.
- f. Publikační a přednášková činnosti, které mohou mít podobu různých odborných symposií, metodických příruček, učebnic či odborných knih.

Většina možností pro dospělou populaci, jak získat vědomosti a dovednosti v oblasti finanční gramotnosti je zatím bohužel zpoplatněna. Pro běžného dospělého občana se stává

nejdostupnější formou poradenství v bankách a u finančních poradců, kteří však jak už bylo napsáno výše, jednají ve prospěch svůj a ve prospěch instituce, pro kterou pracují. Proto jsou hlavně pro sociálně slabé obyvatelstvo nejvýhodnější formou finančního vzdělávání cílené programy v televizi.

2 RODINNÝ ROZPOČET

Rodinný rozpočet by měl být rodinnou záležitostí. Když je rodinný rozpočet dobře veden, lze najít rezervy, které může rodina ukládat. Dnešní generace bude potřebovat větší množství peněz pro zajištění stále rostoucích potřeb. Dříve byl jeden důchodce na čtyři pracující, ale blíží se doba, kdy budou na jednoho důchodce dva pracující.

Rozpočet je přehled příjmů a výdajů. Základní informací pro tvorbu rozpočtu jsou příjmy. Podle příjmů pak plánujeme výdaje. Příjmy a výdaje by měly být dlouhodobě vyrovnané. Ideální je, když jsou příjmy vyšší než výdaje. Rozpočet může být přebytkový, vyrovnaný nebo schodkový. Přebytkový rozpočet je tehdy, pokud jsou příjmy vyšší než výdaje. Rodina může spořit a vytvářet si rezervy na nečekané výdaje. Spoření je pravidelné ukládání stále týchž obnosů (popřípadě valorizovaných o inflaci) po určité období. Mezi spořicí produkty patří: bankovní účty, termínované i netermínované produkty jako spořicí nebo vkladní knížky, stavební spoření, dále sem můžeme zařadit také kapitálové a investiční životní pojištění a penzijní připojištění. Schodkový rozpočet je tehdy, pokud jsou výdaje vyšší než příjmy. Rodina žije na dluh a bude se v budoucnu muset uskromnit. Buď najde další zdroje příjmu, nebo bude muset začít šetřit. Výdaje jsou rozhodující složkou rozpočtu rodiny a můžeme je dělit na:

- Náklady hlavní – sem patří náklady na bydlení, jídlo, dopravu atd. Tyto výdaje je nutné platit vždycky jako první.
- Náklady vedlejší – poskytují prostor pro úspory. Obvykle se financují z peněz, které zbyly po uhrazení všech hlavních výdajů, např. výdaje na dovolenou a kulturu. Jestliže peníze v rodinném rozpočtu chybí, je nejdůležitější snížit právě vedlejší náklady.
- Výdaje pevné – odčerpávají z rodinného rozpočtu vždy stejný obnos, např. nájemné, splátky úvěru, náklady na dopravu, obědy ve školní jídelně, apod.
- Výdaje variabilní – jejich výšku nebo dokonce úplné odstranění můžeme ovlivnit našim spotřebitelským chováním. Z některých variabilních výdajů se zase mohou stát pevné, jako např. zálohy na elektřinu, platba pojistného, aj.
- Výdaje pravidelné – pravidelné se opakující.
- Výdaje nepravidelné – neočekávané, např. oprava auta (Šulc, 2014, s. 30-31).

Důležité jsou strategické cíle financování a taktika, kterou strategických cílů dosáhneme. Dlouhodobě můžeme utratit jen tolik, kolik vyděláme. Záleží na životních prioritách a

možnostech. Někdo se spokojí s málem, jiný je nespokojený, i když žije v blahobytu. Hybnou silou ekonomiky je potřeba nakupovat, vlastnit věci, utrácet.

2.1 Potřeby

Potřeba je individuální pocit nějakého nedostatku, chybění něčeho, jehož odstranění je žádoucí. Potřeby patří mezi nejdůležitější druhy motivů. Základním principem motivace je maximalizace příjemného a minimalizace nepříjemného. Obecně můžeme definovat motiv jako potřebu, která je tak naléhavá, že přinutí osobu jednat.

Potřeba je doprovázena niterným duševním napětím, které motivuje naše chování k cíli, tzn. k nasycení potřeby a vymizení tohoto vnitřního napětí. Vzápětí však přijde nová potřeba s dalším napětím. Takže bychom mohli prohlásit, že nelze dosáhnout stavu, kdy člověk nemá žádné potřeby. Neuspokojení potřeby nazýváme frustrací nebo deprivací. Dlouhodobá frustrace má negativní důsledek na duševní rovnováhu. Své potřeby si však člověk nemusí uvědomovat. (Kohoutek, 2006, s. 121-122).

Potřeby jsou neomezené a můžeme je dělit na:

- Primární potřeby – jsou nezbytné pro život, bez jejichž uspokojení nejsme schopni přežít. Řadíme sem zejména potřebu dýchat, potřebu uhasit žízeň a hlad, potřebu zdravotní péče, atd.
- Sekundární potřeby – můžeme se bez nich obejít. Představme si je jako potřebu mít stále novější a novější technologické vymoženosti, přejídání, dovolená u moře.

Americký psycholog A. H. Maslow rozdělil soustavu potřeb do 5 úrovní, které poskládat do pyramidy. Níže postavené potřeby mají větší prioritu při uspokojování.

1. Fyziologické potřeby – tvoří základnu pyramidy. Zařadili bychom sem potřebu potravin, tekutin, vyměšování, kyslíku, přiměřené teploty, pohybu, spánku, odpočinku, sexuálního uspokojení, vyhnutí se bolesti.
2. Potřeba bezpečí - patří sem potřeba jistoty, stálosti, spolehlivosti, pořádku, pravidel a mezí, osvobození od strachu.
3. Potřeba sounáležitosti – sem řadíme potřebu lásky, náklonnosti, shody, ztotožnění, potřebu někam patřit.
4. Potřeba uznání – tedy sebeúcty, sebedůvěry, prestiže.
5. Potřeba seberealizace, sebenaplnění.

Převládání určité potřeby se může stát životní filozofií. Ten, co bojuje o přežití a žije v chudobě, si bude nejvíce vážit jídla a jeho získání bude jeho prioritou (Cakirpaloglu, 2012, s. 185).

Potřeby uspokojujeme pomocí zdrojů. Zdroje na rozdíl od potřeb jsou omezené. Zdroji se lidé navzájem mohou odměňovat. Mezi 6 hlavních tříd zdrojů patří: láska, peníze, status, informace, zboží a služby. Zdroje na uspokojení potřeb mohou být přírodní (kyslík, voda, slunce). Za peníze se můžeme koupit zboží a službu, ale ne lásku. Některé služby mohou být bezplatné, např. pozvánka na oběd ke známým, zatímco jindy za ně musíme platit, když si objednáme jídlo v restauraci.

2.2 Vývojové aspekty žáků 1. stupně základních škol

Školní věk dítěte dělíme na mladší, střední a starší školní věk. Mladší školní věk je relativně krátké období, kdy se dítěti děje mnoho změn. Mezi dětmi jsou velké rozdíly. Zabírá dobu od 6 až 7 let do 8 až 9 let. Střední školní věk se charakterizuje tím, že se individuální rozdíly mezi dětmi vyrovnávají, vývojové zisky se zpracovávají, zarovnávají a systemizují a připravuje se zázemí pro další vývojový skok. Děvče přijímá vědomí svého žensství a chlapec vědomí svého mužství. Proto musí být pojištěny zdravou mužskou a ženskou identitou. Starší školní věk je pak charakteristický jako období velkého napětí a zmatku. Je to doba puberty a pohlavního dospívání. Starší školní věk zabírá léta přibližně od 12 do 15 let. (Matějček, 2003, s. 57-58)

Dětem na začátku školní docházky mohou zatím splývat hranice mezi skutečností a vlastní fantazií. V první třídě ještě můžeme pozorovat, že se chlapec a děvče vodí za ruku, když jdou do školy či jsou na výletě, o rok později to již ponižuje jejich nově se tvořící mužskou a ženskou důstojnost.

Mezi 8 až 12 lety, tedy ve středním školním věku, jsou chlapci a dívky většinou ve velmi dobré fyzické kondici, jejich rozumové schopnosti dále pokročily. Dítě je schopno lépe uvažovat a usuzovat. Postupuje od konkrétního myšlení k abstraktnímu. Jsou schopny řešit složitější matematické úlohy. Logická paměť nabývá převahy nad mechanickou. Děti, díky vývoji sluchové analýzy a syntézy, zvládnou zrádnosti fonetického pravopisu. Střední školní věk je dobou maximální „extraverze“. Děti dovedou věnovat mnoho péle a pozornosti předmětům svého zájmu. Rodičovská autorita zatím není ohrožena. Stupňují se nároky na vyspělost a zralost nervového systému. (Matějček, 2017, s. 240-242)

Vzhledem k těmto skutečnostem je lépe děti mladšího školního věku lépe finančně vzdělávat např. formou deskových her jako Monopoly junior, Dostihy a sázky, Povídačky u kasičky, atd. nebo formou počítačových her jako Elder Scrolls V: Skyrim, PC Football Manager, The Sims, atd. Velmi dobrou přípravou je také to, že je rodiče budou brát sebou nakupovat, aby děti začaly poznávat cenu peněz. Ve středním školním věku je tedy dobré začít s finančním vzděláváním formou výuky ve škole. Děti by si už zejména formou matematických úloh měly umět představit souvislosti rodinného rozpočtu a peněz, a to i díky rozvíjející se logické paměti.

2.3 Kapesné

S přibývajícím věkem dítěte roste jeho požadavek dostávat peníze, o kterých si může samo rozhodovat. Bylo by ovšem od rodičů příhodné, aby se zavedením kapesného nastavili dítěti určitá pravidla. Kapesné je pro dítě forma finanční nezávislosti, ale také finanční odpovědnost. Jednou z nejdůležitějších aspektů kapesného je jeho forma, zda dítě kapesné obdrží za známky nebo jej dostává pravidelně, bez ohledu na známky či chování.

Dle Matějčka (2017, s. 269) se dítě díky šetření naučí odepřít si uspokojení okamžité potřeby ve prospěch potřeby vzdálenější. Navrhuje proto trojfázové hospodaření s penězi, tedy aby rodiče dávali svým dětem drobný obnos peněz každý týden nebo jednou za 14 dní, se kterým si může dítě dělat, co uzná za vhodné. Dále doporučuje zavést fond, kde rodiče dítěti peníze ukládají a do kterého si může dítě samo peníze ukládat, např. z peněžních darů od příbuzných. Pokud s nimi chce dítě hospodařit, musí si o ně říct a dohodnout se s rodiči. A třetí fond, který dítě nemůže průběžně utratit, určený na větší a vzdálenější položky. Ukládá se do něj dlouhodobě a společně s rodiči se koupí to, na co bylo šetřeno. Učí to děti dobrému duševnímu tréninku, že největší radost způsobuje, když se mohou náležitě těšit.

Většina autorů zastává názor, že kapesné je efektivním prostředkem, jak přivést děti do ekonomického světa dospělých. V současnosti panují názory, že by kapesné nemělo být závislé na odvedené práci dítěte. Kapesné má být pro dítě první zkušenost s hospodařením s penězi. Zároveň má funkci podpory důvěry mezi rodiči a dětmi. (Riegel, 2007, s. 110)

Do výchovy dítěte patří pochvaly, odměny a ocenění. Úskalí odměn však spočívá v jejich nenáležitém použití. Občasné použití materiální odměny nebo peněz nezpůsobí, že dítě

nebude chtít nic vykonávat zdarma. Když ale budeme materiální odměny používat pravidelně a výlučně, pak toto riziko hrozí, a to zejména u malých dětí. (Mertin, 2013, s. 43)

Společnost Partners si v roce 2012 nechala u agentury Ipsos vypracovat průzkum zaměřený na kapesné. Výsledky průzkumu o výši kapesného byly následující:

- kapesné žáků 1. – 5. tříd se pohybuje v rozmezí 10,- až 50,- Kč týdně;
- žáci 6. – 9. tříd dostávají 200,- až 400,- Kč týdně;
- žáci středních škol pak 400,- až 800,- Kč týdně (neobsahuje příspěvek na dopravu a obědy);
- studenti vysokých škol pak obdrží týdenní kapesné 600,- až 1 000,- Kč (taktéž neobsahuje příspěvek na dopravu a obědy).

Z průzkumu je dále patrné, že 37 % současných dětí ve věku 10 – 15 let má problémy s výší kapesného vůbec vyjít. 15 % pak vyjde pouze někdy.

Na otázku, jak děti kapesné od rodičů dostávají, odpovědělo 48 % dotázaných, že kapesné dostávají v pravidelném režimu, 36 %, že kapesné dostávají nepravidelně, jen když něco potřebují, 10 % dotázaných odpovědělo, že kapesné obdrží, jen když splní nějaké podmínky a 6 % dostávají kapesné každý den podle aktuální potřeby.

Agentura dále zkoumala, za co tyto děti nejčastěji kapesné utrací. Výsledky pak byly následující:

- Celých 43 % utratí kapesné za jídlo, sladkosti a svačiny,
- 10 % za oblečení a kosmetiku,
- 9 % za hračky, spotřební zboží, PC hry, technologie sloužící k hraní,
- 9 % za zábavu – kino, diskotéku, atd.,
- 1 % za knihy a vzdělání,
- 7 % za koníčky,
- 21 % si peníze šetří a utratí jen malou část.

Z výsledků vyplývajících z výzkumu můžeme konstatovat, že spatřujeme pozitivní, že celých 21 % dětí si pravidelně šetří. Dále můžeme považovat za pozitivní, že téměř polovina dětí dostává své kapesné pravidelně. Vidíme zde podnět pro děti k podpoře jejich budoucí finanční gramotnosti a také přípravu na dospělost, kdy budou dostávat pravidelnou mzdu, se kterou budou muset hospodařit.

Negativní model můžeme spatřovat v 36 % dětí, které kapesné obdrží nepravidelně, děti tak nemají možnost naučit se pravidelnému režimu, neučí se zodpovědnému hospodaření s penězi, což může v dospělosti vést až k zadlužování.

3 IMPLEMENTACE FINANČNÍ GRAMOTNOSTI DO VÝCHOVY A VZDĚLÁVÁNÍ

Zneklidňující poměry v oblasti ekonomické a finanční gramotnosti podnítily odezvu i v oblasti školství. Konkrétní aplikací finančního vzdělávání bylo začlenění Standardů finanční gramotnosti do školních vzdělávacích programů a to proto, aby byl na finanční vzdělání kladen takový důraz, jaký si zaslouží. Od 1. září 2013 se finanční gramotnost stala povinnou součástí základního vzdělávání. To znamená, že je začleněna do výuky na základních školách a na většině středních odborných škol a učilištích.

Je však v kompetenci každé školy, jak výuku uchopí. Je na každé škole, jakou formu výuky zvolí a kolik hodinové dotace látce věnuje. Toto rozhodnutí je většinou na vedení školy s přihlédnutím k doporučení vyučujících. Prozatím není stanovena doporučená časová dotace ani jednotná metodika, jak a kolik času finanční gramotnosti věnovat. Na některých školách se finanční gramotnosti učí už od 3. třídy, jinde školy vyčlenily jen 10 vyučovací hodiny za celé 4 roky na 2. stupni ZŠ. Dále není doporučeno, ve kterých předmětech by se měla finanční gramotnost objevovat. Vzhledem k tomu, že netvoří samostatný vyučovací předmět, bývá včleňována do předmětů jako Základy společenských věd, Občanská výchova, Výchova k občanství, Matematika nebo formou projektové výuky. Bohužel, tyto předměty mají svoji náplň učiva a na finanční gramotnost většinou mnoho prostoru nezbyvá, což má za důsledek, že finanční problematika není vnímána jako ucelený komplex informací. Ve vzájemném souladu pak není ani využívání jednolitých podkladů, jelikož každá škola jedná dle své úvahy, a to i když se na trhu objevuje značné množství publikací vydávaných ve shodě se Standardy finanční gramotnosti. Mezi nejpoužívanější učebnice finanční gramotnosti na 1. stupni ZŠ patří:

Skořepová Eva – Finanční gramotnost pro 1. stupeň ZŠ: O penězích a hospodaření

Jakeš Petr – Finanční gramotnost pro první stupeň základní školy + pracovní sešit

Šulc Petr – Naučme se hospodařit: Finanční gramotnost pro 1. stupeň ZŠ

Cemerková Golová Petra a kol. – Svět financí – procvičování učiva matematiky pro 2. a 3. ročník ZŠ

Tyto Standardy finanční gramotnosti prošly v roce 2017 revizí. Východiskem této revize byl původní standard finanční gramotnosti, standardy OECD/INFE, slovenské standardy, nové skutečnosti na finančním trhu, vyšší vyspělost žáků a zkušenosti s výukou finanční gra-

motnosti s cílem aktualizovat standard pro základní a střední školy a posílit standard pro základní školy.

Východiskem těchto standardů jsou pak postoje a chování žáků, kteří:

- uplatňují svá práva a plní své povinnosti,
- řeší včas finanční problémy,
- jsou znalí svých výdajů a příjmů,
- žijí úměrně svým finančním možnostem,
- chápou výhody finančního plánování,
- tvoří si finanční rezervu, kdyby nastalo období, že nejsou schopni dosahovat svých příjmů
- uchovávají důležité doklady a ochraňují své osobní údaje,
- splácí včas a v plné výši své závazky,
- směřují k dosažení finanční prosperity.

3.1 Standardy finanční gramotnosti

Podle standardů finanční gramotnosti pro základní vzdělávání by měla být zvládnuta témata:

- nakupování a placení,
- hospodaření domácnosti,
- přebytek rozpočtu domácnosti,
- schodek rozpočtu domácnosti.

Konkrétně pak z oblasti nakupování a placení:

Po absolvování 1. stupně má žák znát hotovostní a bezhotovostní formu peněz, způsoby placení a má mít vědomosti o bance, jako správci peněz. Výsledkem vzdělávání pak má být to, že žák používá peníze v běžných situacích a odhadne a zkontroluje cenu nákupu, doklad a vrácené peníze, při nákupu srovnává zboží podle ceny či jednotkové ceny.

2. stupeň má v obsahu finanční vzdělávání nakládání s penězi, tvorbu ceny a inflaci. Výsledkem výuky má být to, že žák na příkladech ukáže vhodné využití různých nástrojů hotovostního a bezhotovostního placení, zná rozdíl mezi kreditní a debetní kartou, ví, jak si zkontroluje pohyb a stav prostředků na účtu, objasní vliv nabídky a poptávky na tvorbu

ceny a její změny a popíše vliv inflace na hodnotu peněz, ví, jak reklamovat zboží či službu a na koho se obrátit v případě sporu, rozpozná nekalé obchodní praktiky.

Z oblasti hospodaření domácnosti:

1. stupeň má v obsahu finančního vzdělávání rozpočet, pozná, jestli jde o rozpočet schodkový, vyrovnaný nebo přebytkový. Umí porovnat své potřeby a přání s finančními možnostmi, uvede příklady svých příjmů a snížení výdajů. Výsledkem výuky pak je, že žák na příkladu ukáže, proč není možné realizovat všechny chtěné výdaje.

Na 2. stupni by měl být probrán rozpočet jednotlivce i domácnosti, žák by měl umět sestavit rozpočet jednotlivce i domácnosti, měl by být schopen rozpoznat pravidelné, nepravidelné a jednorázové příjmy a výdaje, rozliší čisté a hrubé příjmy a pevné, kontrolované a jednorázové výdaje, zváží nezbytnost jednotlivých výdajů. Dále porovná majetek a závazky domácnosti v bilanci. Umí charakterizovat finanční produkty, spočítá jednoduché úročení, zná principy složeného úročení, charakterizuje úrok a poplatky a jejich vliv na cenu finančního produktu, umí srovnat finanční produkty co se týče likvidity, výnosu a rizika. Žák dále umí naplánovat své krátkodobé i dlouhodobé finanční cíle a dokáže stanovit, jak těchto cílů dosáhnout za předpokladu, že si je vědom hrozících rizik, která umí zmírnit.

Z oblasti přebytkového rozpočtu:

Standardy finanční gramotnosti uvádí, že žák 1. stupně umí vysvětlit proč spořit a ví, jak spořit.

Na 2. stupni pak mají žáci odlišit spotřebu, úspory a investice a jejich využití. Vědí, jak řešit přebytek, znají různé druhy pojištění. Na příkladu umí navrhnout vhodné využití pojištění.

Z oblasti schodku rozpočtu domácnosti:

Žáci na 1. stupni umí objasnit, proč dluh vznikl a proč je nutné jej splatit, vysvětlí rizika půjček a kdy je vhodné si půjčit, vědí, jakým způsobem si půjčit.

Žáci na 2. stupni ví, jak řešit schodek rozpočtu domácnosti, ví, kdy je vhodné si půjčit a kdy ne, dokáže si zvolit mezi úvěry ten nejvhodnější, zná příklady spotřebitelských úvěrů. Žáci vysvětlí postup získání úvěru, včetně posouzení schopnosti splácet. Uvědomují si příčiny a důsledky nesplácení úvěrů, vysvětlí postup při vymáhání dluhu, řešení zadlužení. Vědí, jak se vyvarovat předlužení. (MF ČR, 2017)

Původní standardy finanční gramotnosti z roku 2007 můžeme najít v Příloze P II.

3.2 Začlenění tématu finančního vzdělávání do rámcových vzdělávacích programů

Finanční vzdělávání obsažené ve Standardu finanční gramotnosti může být v rámci RVP obsaženo na 1. stupni ve vzdělávací oblasti Člověk a jeho svět. Tato komplexní oblast vymezuje vzdělávací obsah týkající se člověka, rodiny, společnosti, vlasti, přírody, kultury, techniky, zdraví, bezpečí a dalších témat a je jediná určena na 1. stupeň základní školy. Je členěna do 5 tematických okruhů:

- Místo, kde žijeme;
- Lidé kolem nás;
- Lidé a čas;
- Rozmanitost přírody;
- Člověk a jeho zdraví.

A právě v okruhu Lidé kolem nás se mají žáci seznámit se světem financí. Cílovým zaměřením vzdělávací oblasti pak má být to, že je žák veden k orientaci v problematice peněz a cen a k odpovědnému spravování osobního rozpočtu. Očekávaným výstupem žáka 2. období (4. až 5. třída) je, že se žák orientuje v základních formách vlastnictví, používá peníze v běžných situacích, odhadne a zkontroluje cenu nákupu a vrácené peníze, na příkladu ukáže nemožnost realizace všech chtěných výdajů, vysvětlí, proč spořit, kdy si půjčovat a jak vracet dluhy.

Mezi učivo tohoto období patří:

- vlastnictví - soukromé, veřejné, osobní, společné;
- hmotný a nehmotný majetek;
- rozpočet, příjmy a výdaje domácnosti;
- hotovostní a bezhotovostní forma peněz, způsoby placení;
- banka jako správce peněz, úspory, půjčky (MŠMT, RVP ZV, 2017, s. 46-47).

Na 2. stupni základní školy je možné okruh finančního vzdělávání vyučovat v oblastech

- Matematika a její aplikace;
- Člověk a svět práce – podoblast Provoz a údržba domácnosti – kde se žáci učí zodpovědnému zacházení s finančními prostředky v rozpočtu domácnosti;
- Člověk a společnost – vzdělávací obor Výchova k občanství, podoblast Člověk, stát a hospodářství. Zde se setkáváme s prvky finančního vzdělávání nejčastěji;
- a průřezových tématech – Osobní a sociální výchova a Mediální výchova.

Dle daného RVP je ve středním odborném vzdělávání zakomponována finanční gramotnost do společenskovedního, matematického a ekonomického vzdělávání.

Finanční vzdělávání má tedy interdisciplinární povahu. Finanční gramotnost souvisí s uvážlivým postojem k životu, s každodenním rozhodováním, s uplatňováním práv a s kritickým postojem k informacím.

3.3 Vyučování finanční gramotnosti

Vyučující mají v současnosti k dispozici mnoho vzdělávacích či metodických materiálů a výukových pomůcek, ať už metodický portál RVP, MŠMT ČR a Národního ústavu odborného vzdělávání, tak také portály rozličných neziskových organizací zprostředkovávající informace z oboru finančního vzdělávání (Finanční gramotnost do škol, Rozumíme penězům, Jak vyučovat finanční gramotnost, atd.)

Finanční gramotnost do škol – nabízí výukové materiály pro základní a střední školy, které jsou doplněny pracovními sety. Aktualizované pracovní sety pro výuku finanční gramotnosti jsou zdarma. Dále nabízí výuku pedagogů buď formou online seminářů či prezenčně. Nevýhodou ovšem jsou ceny kurzů 2700,- respektive 3400,- Kč. Dále nabízí přednášky pro studenty, kdy školy hradí pouze dopravu, což je velmi výhodné zvláště pro školy z Prahy a okolí.

Rozumíme penězům je program zaměřený na finanční vzdělávání dětí a učitelů mateřských a základních škol a cílem programu je pomoci zvýšit finanční gramotnost v České republice. Své semináře realizuje od roku 2006. Vede 3 semináře – Úvod do finančního vzdělávání – seminář pro pedagogy, Rozumíme penězům pro MŠ, Rozumíme penězům pro 1. stupeň ZŠ a Rozumíme penězům pro 2. stupeň ZŠ. Výstupem vzdělávání pro 1. stupeň ZŠ je kniha Rozumíme penězům pro 1. stupeň, která obsahuje 100 stran metodiky pro učitele a 26 kapitol zaměřených na rozvoj finanční gramotnosti žáků 1. až 5. třídy. Tato kniha je zpoplatněna částkou 150,- Kč/1 ks.

Jak vyučovat finanční gramotnost realizují kurzy finanční gramotnosti pro učitele rozdělené podle stupně ZŠ nebo SŠ, cena kurzu je 1470,- Kč, nevýhodou ovšem je, že jsou kurzy pořádány pouze v Praze. Dále vydávají metodické materiály a pomůcky pro výuku tohoto oboru. Sada 32 metodických listů na CD stojí 950,- Kč.

„Při výuce finanční gramotnosti by ale měl být kladen důraz především na didaktické aspekty výuky. Zejména se jedná o zařazení různých didaktických her, situačních metod,

projektového vyučování, aktivizačních metod a interaktivních prvků formou moderních ICT technologií apod.“ (Opletalová, 2014, s. 83)

Při zpracování Standardů finanční gramotnosti do školních vzdělávacích programů by měly školy tuto skutečnost uvést již v části Charakteristika školního vzdělávacího programu v části, kde škola popisuje rozvoj klíčových kompetencí žáků a profilu absolventa. Dále je důležité zpracovat výsledky vzdělávání daného předmětu, ve kterém se bude finanční gramotnost vyučovat. (Rathouská-Grmelová, 2010, s. 16-17)

V příloze P III je uveden jeden z kurzů finanční gramotnosti, který může být školám pro žáky 1. stupně poskytován. Tohoto kurzu využívají hlavně malotřídní školy, které tak nemusí vykazovat náklady na zaškolení svých pedagogů. Nevýhodou je, že školy, které mají více, jak 15 žáků ve třídě si tento kurz většinou nemohou dovolit. Vždy záleží především na jednotlivých pedagozích, jak výuku pojmu a jakým způsobem zvýší a rozšíří finanční vzdělávání žáků a podnítí žáky v zájmu o tento obor. Pokud jim škola neposkytne školení v dané oblasti, měli by si vědomosti rozšířit samostudiem. Jen tak mohou svým žákům dát důležitou přípravu z oblasti hospodaření a financí do života.

II. PRAKTICKÁ ČÁST

4 VÝZKUM FINANČNÍ GRAMOTNOSTI

Tato kapitola je věnována metodologickým otázkám výzkumu. Zabývá se výzkumným cílem práce, výběrem vhodné výzkumné metody a techniky sběru dat a zahrnuje údaje o sestavení výzkumného vzorku a průběhu přípravy a realizaci výzkumu finanční gramotnosti na 1. stupni základních škol.

4.1 Cíle výzkumu

Cílem je provést analýzu výzkumu úrovně finanční gramotnosti žáků 1. stupně základních škol.

Pro potřeby tohoto výzkumu vycházíme z rozsahu učiva daného koncepcí Národní strategie finančního vzdělávání, tedy ústředním dokumentem pro tvorbu finančního vzdělávání v České republice. Konkrétní úroveň finanční gramotnosti v dané cílové skupině definuje Standard finanční gramotnosti pro základní vzdělávání pro 1. stupeň ZŠ v oblastech: PENÍZE, HOSPODAŘENÍ DOMÁCNOSTI a FINANČNÍ PRODUKTY. Výzkum pokrývá všechny tyto složky finanční gramotnosti a poskytuje ucelená data o stavu znalostí cílové skupiny. Záměrně je použit standart z roku 2007, protože nový Standard finanční gramotnosti z roku 2017, byl vydán až k 20. 7. 2017, a proto zatím nebyl aplikován do rámcového a školních vzdělávacích programů, tím pádem ani do dotazníků.

V první části výzkumu se zaměříme na zmapování kapesného žáků, jeho velikosti v návaznosti na bydliště (město či vesnice), jako nejzákladnějšího prostředku pro formování finanční gramotnosti, jímž samotní rodiče mohou formovat finanční kompetence u svých dětí.

Ve druhé části se obracíme na výdaje domácnosti a rodinný rozpočet. Dále zjistíme, jestli mají žáci přehled o cenách základního zboží denní potřeby každé domácnosti. Oblasti finančních produktů se dotkneme jen jednou otázkou, protože na 2. stupni ZŠ je této oblasti věnována největší část. Oblasti peněz jsou věnovány 2 otázky.

4.2 Metody výzkumu

V současné době se nejčastěji uplatňují 2 druhy výzkumu, a to kvantitativní a kvalitativní výzkum. Pro potřeby výzkumu finanční gramotnosti žáků 1. stupně ZŠ byla zvolena kvantitativní výzkumná metoda, protože lépe koresponduje se zkoumanou problematikou.

Kvantitativně orientovaný výzkum vychází z názoru, že existuje jedna objektivní reality, která je nezávislá na našich citech nebo přesvědčení. Vystupuje z pozitivistického paradigmatu. (Chráska, 2007, s. 9)

Kvantitativní výzkumná metoda je také užitečná především při zkoumání větších skupin, kde umožňuje reprezentativní šetření, které lze zobecnit na populaci. Ale přináší také další výhody, například umožňuje relativně rychlý a snadný sběr dat, přičemž získaná data jsou přesná, vyjádřitelná numericky. Pro analýzu dat je možné použít strojové zpracování, které celý proces výrazně usnadňuje, a výsledky lze považovat za relativně nezávislé na osobnosti výzkumníka. (Hendl, 2005, s. 49)

4.3 Dotazník

V této bakalářské práci a s hlediskem na výzkumné cíle, jsme jako nejvhodnější formu sběru dat použili dotazník. Velmi často se využívá pro získávání dat v kvantitativním výzkumu. Dotazník se skládá z předem připravených a seřazených položek, na které respondent odpovídá písemně. Položky dotazníku mohou být otevřené nebo uzavřené. Největší výhodou dotazníku bezesporu je, že za relativně krátkou dobu můžeme obdržet velké množství dat od většího počtu respondentů. Základní výzkumný cíl by měl být rozčleněn do několika výzkumných podproblémů, které představují v dotazníku konkrétní položky. Úvodní část dotazníku obsahuje představení zadavatele, důvod proč má být dotazník vyplněn, návod k vyplnění a předpokládanou délku vyplňování.

4.4 Úrovně pedagogického výzkumu

Vědecké výzkumy by měly probíhat postupně na 3 úrovních, a to pilotáž, předvýzkum a vlastní výzkum.

4.4.1 Pilotáž

Pilotáž je získávání informací o dané oblasti. U této bakalářské práce pilotáž znamenala rozhovor se 4 učitelkami 1. stupně ze 4 základních škol, abychom zjistili, jak je dané téma, tedy finanční gramotnost, probíráno v rámci jejich školních vzdělávacích programů. Během tohoto rozhovoru jsme zjistili, že na třech ZŠ je finanční gramotnost probírána v rámci hodin matematiky ve 4. a 5. ročníku, tedy podle rámcového vzdělávacího programu ve 2. období. Žádný z pedagogů neprošel školením v oblasti finanční gramotnosti a látku probírá podle učebnic a pracovních sešitů z oblasti finanční gramotnosti, např. Jakeš

Petr a kol.: Finanční gramotnost – 1. stupeň učebnice a pracovní sešit, nakladatelství Fortuna. Na jedné základní škole je využíváno kurzů finanční gramotnosti popsaného v příloze P III. Tato škola je však koncipovaná jako tzv. malotřídka s ne více jak 10 žáky ve třídě. Protože v rámci této bakalářské práce chceme ověřit zejména stav finanční gramotnosti po absolvování 1. stupně ZŠ, je výzkum aplikován pouze na žáky 5. tříd, neboť by na většině škol žáci nižších ročníků položkám dotazníku nerozuměli.

4.4.2 Předvýzkum

Předvýzkum by měl být redukováným modelem vlastního výzkumu. Předvýzkum v rámci této bakalářské práce byl realizován na vzorku 5 respondentů. Po vyplnění dotazníku respondenty jsme zjistili, že 2 otázky byly nepřiměřeně těžké a žáci i učitel sdělili, že toto učivo neprobírali. Proto byly tyto otázky vypuštěny a dotazník byl doplněn o 1 otázku, která lépe koncipuje s učivem a zkoumaným cílem.

4.4.3 Vlastní výzkum

Hlavním cílem výzkumu je zjistit úroveň finanční gramotnosti žáků na konci 1. stupně základních škol, tedy na konci 5. třídy. Chceme zjistit, zda žáci, kteří prošli finančním vzděláváním 1. stupně základních škol si dokáží tyto poznatky vybavit a použít tak, aby naplnili požadavky, které na ně kladou standardy finančního vzdělávání.

4.4.4 Výzkumné cíle a výzkumné otázky

Hlavní výzkumný cíl:

Zjistit úroveň finanční gramotnost žáku na konci 1. stupně základních škol.

Dílčí výzkumné cíle:

Zjistit, zda žáci pravidelně pobírají kapesné.

Zjistit, zda žáci znají ceny základních komodit denní potřeby.

Zjistit, zda se žáci orientují v oblasti hospodaření domácnosti.

Zjistit, zda se žáci orientují v oblasti peněz.

Zjistit, zda má forma výuky vliv na schopnost sestavení rodinného rozpočtu.

Hlavní výzkumná otázka:

Jaká je úroveň finanční gramotnosti žáků na konci 1. stupně základních škol?

Dílní výzkumné otázky:

Pobírají žáci pravidelně kapesné?

Jaké jsou dle žáků ceny základních komodit denní potřeby?

Jak se žáci orientují v oblasti hospodaření domácnosti?

Jak se žáci orientují v oblasti peněz?

Jaká forma výuky je vhodnější k tomu, aby si žáci uměli sestavit rodinný rozpočet?

Hypotézy

V kvantitativním výzkumu ověřujeme hypotézy o vztazích mezi jevy. Tyto hypotézy jsou formulovány jako tzv. věcné hypotézy. Aby bylo možné hypotézy ověřovat podle statistických metod, převádíme je na tzv. statistické hypotézy. Statistickou hypotézu ověřujeme proti tzv. nulové hypotéze, která tvrdí, že mezi zkoumanými proměnnými není vztah. Jestliže se při statistické analýze projeví, že můžeme odmítnout nulovou hypotézu, přijímáme tzv. alternativní hypotézu. Při ověřování hypotéz řešíme 2 problémy, tím prvním je, jestli spolu jevy vůbec souvisí a riziko omylu, které postupujeme při přijetí, tím druhým je postížení těsnosti tohoto vztahu. K zjištění existence vztahů mezi proměnnými rozhodujeme prostřednictvím tzv. statistických testů významnosti. Těsnost vztahů určujeme pomocí koeficientů, např. koeficient korelace, regrese, kontingence.... (Chráska, 2007, s. 69)

H_0 : Výuka formou seminářů je stejně účinná ve schopnosti sestavit si rodinný rozpočet, jako forma výuky v rámci matematiky.

H_A : Výuka formou seminářů je méně účinná ve schopnosti sestavit si rodinný rozpočet než forma výuky v rámci matematiky.

4.4.5 Výzkumný soubor

Výzkum jsme realizovali formou dotazníku. Bylo rozdáno 84 dotazníků do 4 různých 5. tříd základních škol. Návratnost byla 76 vyplněných dotazníků. 8 nebylo vyplněno kvůli absencím. Žádný dotazník nebyl vyřazen. Výběrový soubor je tedy 76 žáků 5. tříd. Výzkumný soubor byl vybrán pomocí dostupného výběru. Výzkum probíhal na konci školního roku 2016/2017, abychom měli zmapovánu celou školní docházku 1. stupně.

4.5 Vyhodnocení dotazníků

V úvodu dotazníku byl respondentům ve stručnosti vysvětlen záměr prováděného výzkumu a způsob vyplnění. Provedených dotazníkovým šetřením jsme zjistili následující údaje a zjištění.

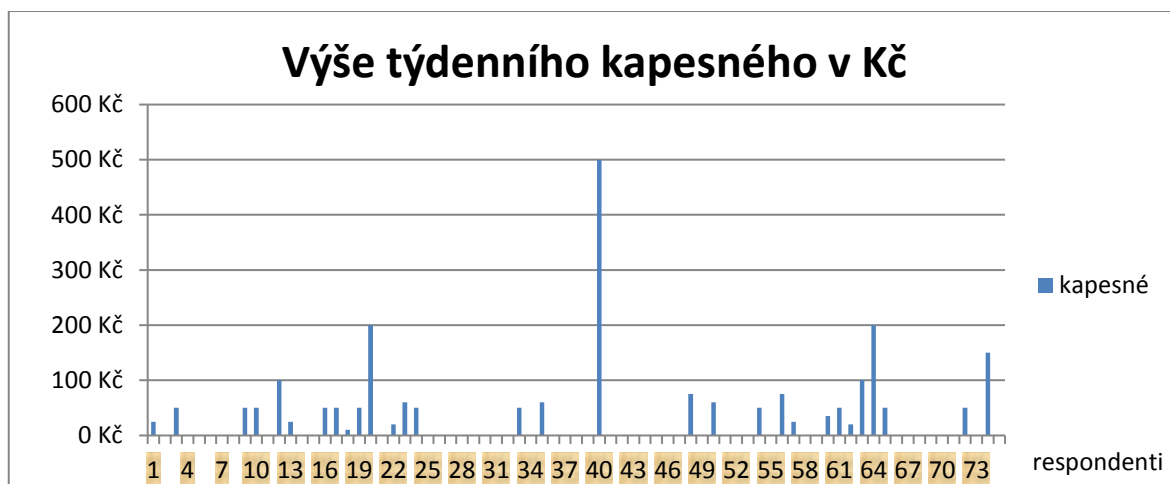
4.5.1 Demografické otázky

Ze 76 vyplněných dotazníků odpovídalo:

- 35 děvčat, z toho 25 děvčat žije ve městě a 10 na vesnici a
- 41 chlapců, z toho 29 žijících ve městě a 12 žijících na vesnici.

4.5.2 Kapesné

Na otázku č. 3, jestli žák pravidelně dostává kapesné, odpovědělo 74 respondentů. Pravidelné kapesné dostává 40 žáků. Naopak, kapesné nedostává 34 žáků, což je téměř 46 % procent. V grafu č. 1 můžeme sledovat výši týdenního kapesného žáků, kteří pravidelné kapesné dostávají. Nejčastější částkou, kterou žáci dostávají je 50,- Kč, kterou pravidelně obdrží 12 respondentů. 4 respondenti týdně dostanou 20 – 25,- Kč, 2 respondenti týdně dostanou 100,- Kč a 200,- Kč, jeden dokonce 500,- Kč. Někteří žáci výši týdenního kapesného neuvedli.

Graf 1 – Výše týdenního kapesného v Kč

Zajímavostí je, že vezmeme-li v úvahu demografické hledisko, dostává kapesné 18 městských děvčat z celkových 24 dotázaných. Oproti tomu dostávají kapesné jen 2 děvčata z vesnice z celkových 10 dotázaných. U 27 chlapců z města dostává kapesné 15 a u 12

chlapců z vesnice jich dostává kapesné 5. Můžeme tedy pozorovat výrazné rozdíly mezi vyplácení kapesného u dětí z města a z vesnice.

Na otázku č. 5, zda si žáci z kapesného šetří, odpověděli i ti žáci, kteří pravidelné kapesné dostávají. Na tuto otázku odpovědělo 66 respondentů.:

- 48 žáků tedy 73 % si šetří – 26 děvčat a 22 chlapců,
- 18 žáků si nešetří – 5 děvčat a 13 chlapců.

Zde můžeme pozorovat, že děvčata se jeví jako spořivější.

22 žáků uvedla částku, kterou si šetří. 12 žáků si dokonce šetří celé kapesné a 6 žáků si šetří polovinu a více.

4.5.3 Příjmy a výdaje, rozpočet domácnosti

V otázce č. 7 měli žáci poznat, který z uvedených 4 výdajů domácnosti není pravidelný. Podle standardů finanční gramotnosti z roku 2007 zařadíme tuto oblast do hospodaření domácnosti, kdybychom postupovali dle nových standardů z roku 2017, zařadili bychom ji stejně. Na tuto otázku odpovědělo 75 respondentů:

- 36 žáků odpovědělo správně, což je 48 %, z toho
 - 21 děvčat
 - 15 chlapců
- 39 žáků odpovědělo špatně, což je 52 %.

Toho úkolu se tedy lépe zhostila děvčata, která lépe poznala, že pravidelným výdajem domácnosti není oprava automobilu.

Otázka č. 8 se skládala s více částí. Žáci dostali jednoduchou slovní úlohu, ve které byly stanoveny příjmy domácnosti a její výdaje.

1. V 1. části měli žáci sečíst měsíční náklady domácnosti. Ze 76 dotázaných žáků 5. tříd, dokázalo sečíst výdaje 43 žáků, což je necelých 57 %.
2. Ve 2. části měli žáci vypočítat, kolik rodině měsíčně zůstane po úhradě nákladů tak, že od příjmů domácnosti odečtou výdaje. Správná odpověď se tedy dá předpokládat jen u respondentů, kteří si správně spočítali náklady domácnosti, tedy 1. část. Správně tedy odpovědělo jen 27 dotázaných, což je 36 % ze všech dotázaných.
3. Ve 3. části byli žáci dotázáni, na co by se zbylé peníze daly použít. Na tuto otázku odpovědělo 63 respondentů takto:

- 18 žáků by tuto částku použili na nákup hraček a herní elektroniky jako počítač, PlayStation, mobilní telefon, videohry,
- 14 žáků by tuto částku použila na oblečení,
- 12 žáků by částku použili k opravám a výbavě domácnosti,
- 8 žáků by částku použila na nákup nebo opravu auta,
- pouze 5 žáků by si zbylou částku šetřila a 2 žáci by částku použili na doplatek dluhů z minulosti,
- 4 žáci by částku použili na potraviny, i když náklady na jídlo byla stanoveny již v zadání.

Tyto dvě otázky ukazují finanční gramotnost žáků 1. stupně jako podprůměrnou.

Při zkoumání, zda má forma výuky finanční gramotnosti vliv na schopnost sestavení rozpočtu jej budeme zjišťovat pomocí testu nezávislosti chí-kvadrát pro čtyřpolní tabulku.

Styl výuky	sestavili rozpočet	nesestavili rozpočet	Σ
Výuka dle učebnice v matematice	24	41	65
Výuka formou semináře	3	8	11
Σ	27	49	76

Tabulka č. 2: Čtyřpolní tabulka pro test nezávislosti chí-kvadrát

H_0 : Výuka formou seminářů je stejně účinná ve schopnosti sestavit si rodinný rozpočet, jako forma výuky v rámci matematiky.

H_A : Výuka formou seminářů je méně účinná ve schopnosti sestavit si rodinný rozpočet než forma výuky v rámci matematiky.

Zvolená hladina významnosti: 0,01.

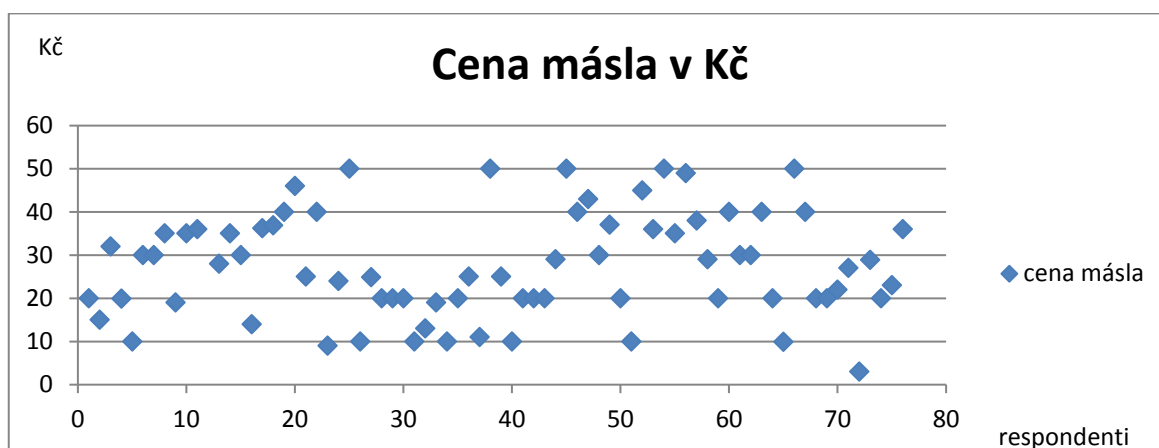
$$\chi^2 = 76 \cdot \frac{(24 \cdot 8 - 41 \cdot 3)^2}{(24 + 41) \cdot (24 + 3) \cdot (41 + 8) \cdot (3 + 8)} = 0,3825127$$

Zjišťujeme, že pro 1 stupeň volnosti a zvolenou hladinu významnosti (0,01) je vypočítaná hodnota menší, než hodnota kritická $\chi^2_{0,01}(1) = 6,635$, proto přijímáme nulovou hypotézu. Forma výuky tedy nemá vliv na schopnost žáka umět si sestavit rodinný rozpočet. Riziko omylu je tedy menší než 1 %.

4.5.4 Ceny zboží

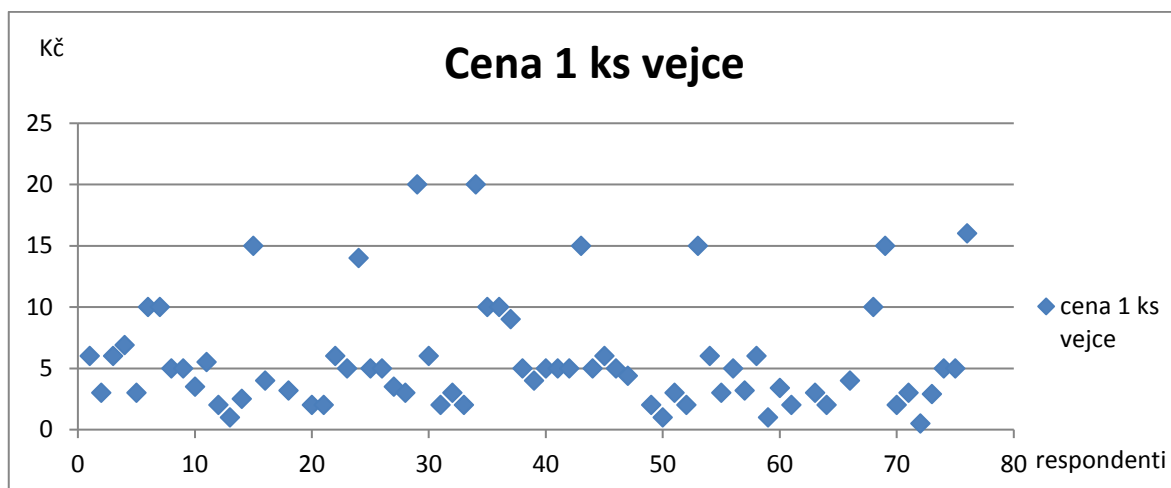
V otázce č. 9 byly žákům položeny otázky na ceny základních komodit každodenní potřeby a to: cena másla, cena 1 vajíčka, cena 1 rohlíku, cena 1 roličky toaletního papíru, cena 1 litru mléka, cena 1 kilogramu mouky a cena 1 litru benzínu, abychom zjistili, zda se žáci 5. tříd dokáží vůbec orientovat v běžných maloobchodních cenách. U každé ceny je následně dle cen u různých obchodníků stanovena tolerance ceny a zkoumáno, kolik dotázaných danou toleranci splnilo. Následně zjistíme, zda mají žáci po absolvování 1. stupně základních škol přehled o cenách či nikoliv.

Cena másla byla v 1. polovině roku 2017, kdy byl dotazník předložen respondentům 30,- až 50,- Kč, dle různých obchodů a prodejních akcí. Do této cenové tolerance se vešlo 33 žáků z celkových 75 odpovědí, což je 44 %. Jak je zřejmé z grafu č. 2, většina respondentů předpokládala cenu másla spíše nižší.

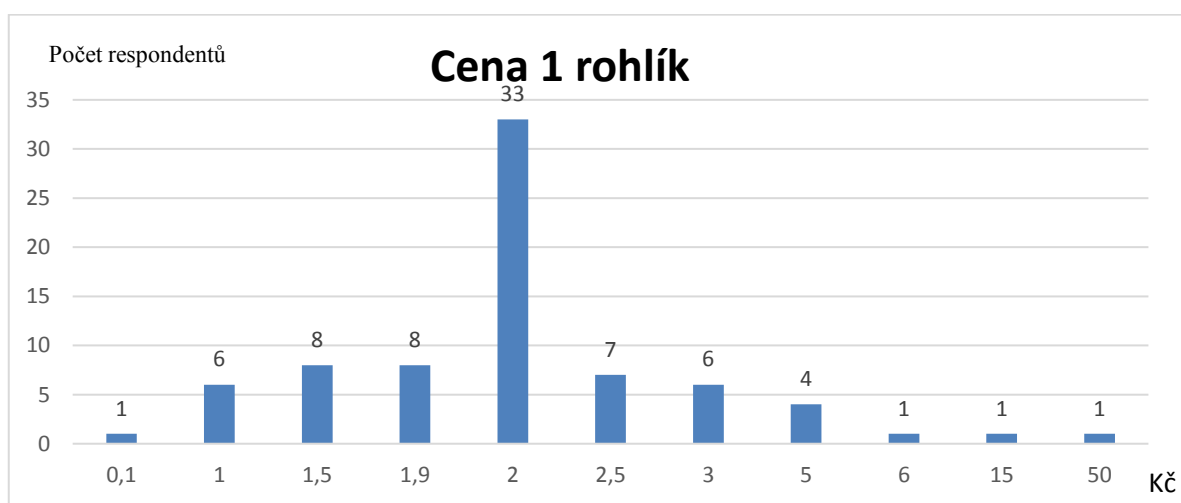
Graf 2 – Ceny másla dle žáků 5. tříd

U ceny 1 ks vejce byl předpoklad, že si žák 5. třídy umí vydělit krabičku 6, 10, proložku 30 vajíček. Vzhledem k různým balením jsem zvolila 1 ks vejce nezávisle na balení. 5 respondentů bylo z tohoto důvodu vyloučeno, protože neurčili cenu za 1 vejce. Cenu 1 vejce v době předložení dotazníků byla přibližně 3 Kč. Proto cenová tolerance dle různých obchodů, prodejních akcí a typů vajec je 2,- až 5,- Kč. Do této tolerance spadá většina respondentů, a to 45 respondentů z celkových 75 odpovědí, což je 60 %. Rozložení jednotlivých odpovědí je zobrazeno v grafu č. 3.

Graf 3 – Cena 1 ks vejce dle žáků 5. tříd

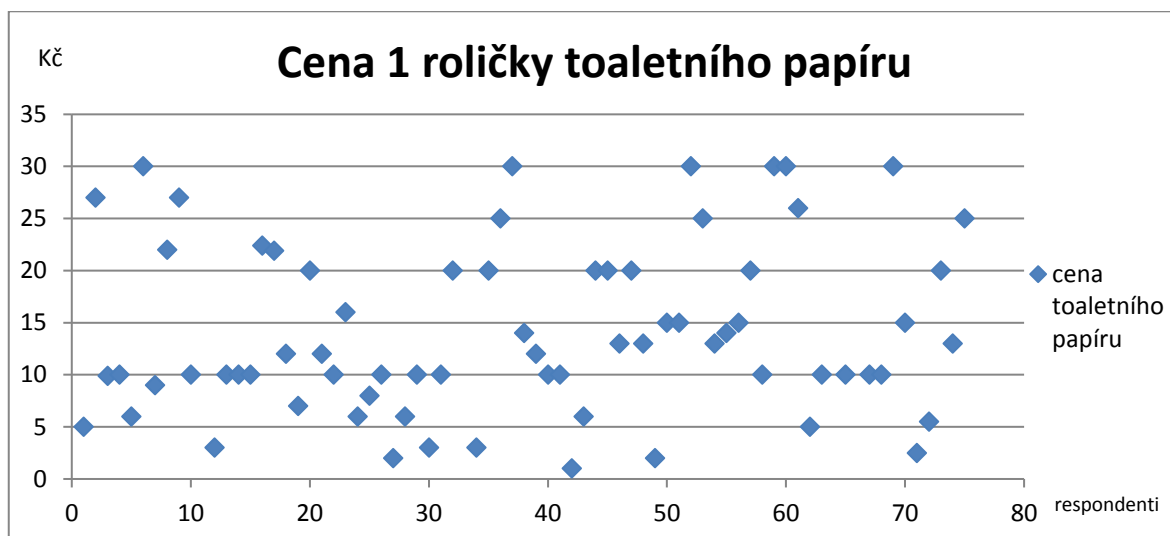
Při stanovení 3. ceny, tedy ceny za 1 rohlík nastavíme tolerancí 1,50 – 3,- Kč dle různých obchodníků. Na tuto otázku odpovědělo 76 respondentů. 60 žáků se do tolerance vešlo, což je 79 %. V grafu č. 4 můžeme vidět rozložení jednotlivých odpovědí včetně počtu respondentů. Díky vysokému počtu stejných odpovědí byl pro přehlednost použit sloupcový graf.

Graf 4 – Cena za 1 rohlík

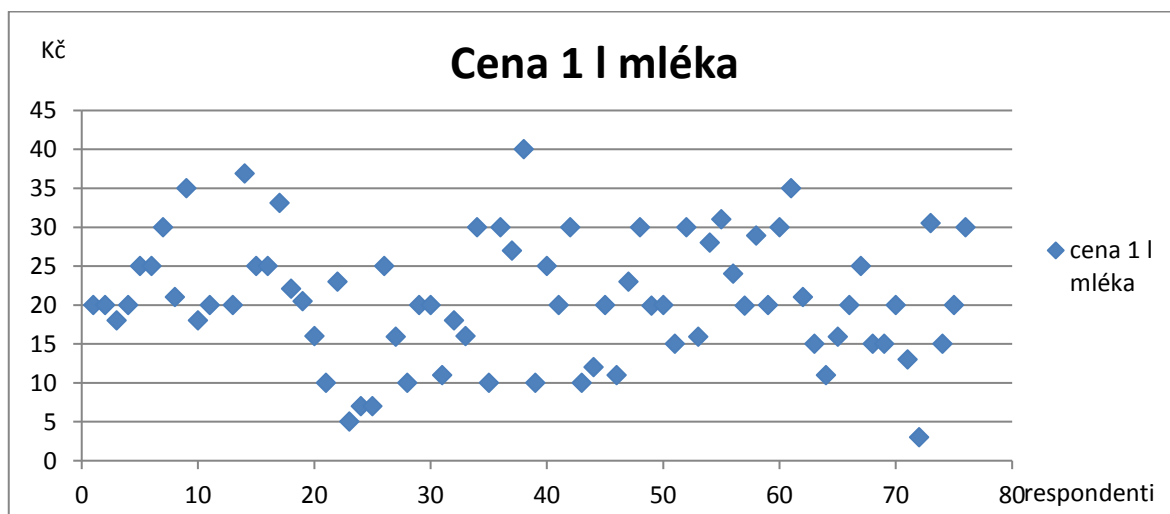
U stanovení 4. ceny – cena za 1 ks roličky toaletního papíru předpokládáme nižší počet správných odpovědí, vzhledem k tomu, že se jedná o průmyslové zboží a žáci si většinou musí vydělit balení počtem kusů. Jako toleranci správných odpovědí zvolíme dle cen u různých obchodníků a druhů dané komodity 4,- až 15,- Kč za 1 roličku. Cenu toaletního papíru stanovilo 74 respondentů. Do tolerance se vešlo 40 žáků, což je 54 %. Rozložení

jednotlivých cen, podle toho, jak žáci odpovídali můžeme najít v grafu č. 5. Z grafu byly vyloučeny 2 odpovědi, a to 60,- Kč a 39,90 Kč.

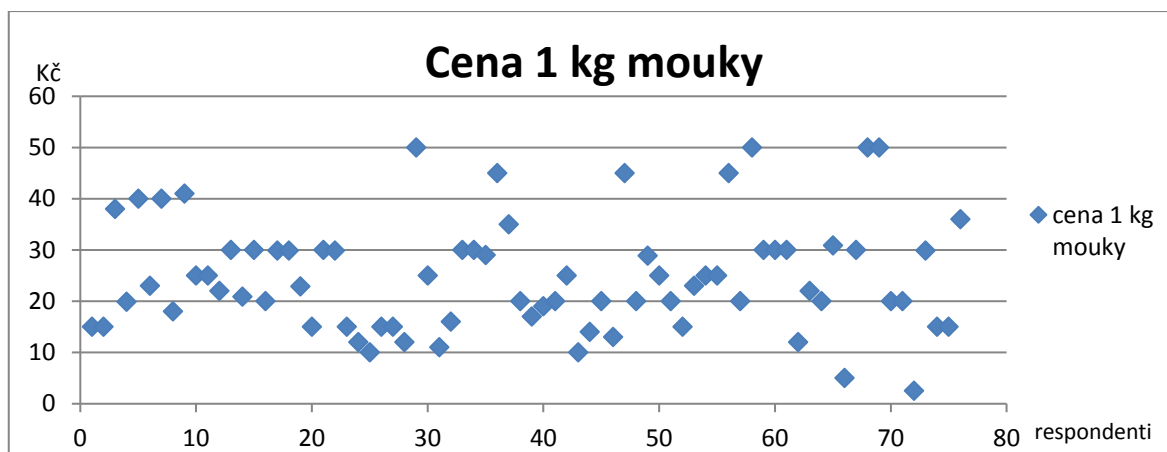
Graf 5 – Cena 1 ks toaletního papíru

Jako další komodita denní potřeby, u které jsme chtěli stanovit cenu je 1 litr mléka. Vzhledem k tomu, že jsme nestanovili druh mléka, pak můžeme nastavit toleranci správných odpovědí od 10,- Kč do 30,- Kč. Na tuto otázku odpověděli všichni dotázaní, tedy 76 žáků. Jejich odpovědi můžeme vidět v grafu č. 6. Z grafu byla kvůli lepší přehlednosti vyloučena pouze 1 odpověď, a to 76,- Kč. Do stanovené tolerance se vešlo 64 dotázaných, což je 84 %. Tento výsledek můžeme považovat za velmi dobrý.

Graf 6 – Cena 1 litru mléka

Další komoditou každodenní potřeby, kterou zkoumáme přehled žáků o cenách, je mouka. Žáci měli stanovit cenu za 1 kg mouky. Jako nejnižší hranici tolerance stanovujeme cenu 6,90 Kč a nejvyšší 20,- Kč. Na tuto cenu odpovědělo všech 76 respondentů. Rozložení jednotlivých odpovědí můžeme naléznout v grafu č. 7. Jak můžeme vidět v příloženém grafu, většina žáků, a to celých 42 dotázaných stanovila cenu vyšší. 2 žáci stanovili cenu nízkou. Do tolerance se vešlo 32 žáků, tedy 42 %.

Graf 7 – Cena 1 kilogramu mouky

Poslední komoditu, u které jsme chtěli znát cenu je 1 litr benzínu, i když tuto komoditu sami žáci jistě nenakupují, můžeme zde tak zkoumat jejich všímavost. Cenu tedy stanovujeme v toleranci 25 – 39,90 Kč. Toleranci splnilo 39 dotázaných z celkových 75 odpovědí, což je 52 %. Tolik správných odpovědí můžeme nazvat ve srovnání s moukou nebo máslem příjemným překvapením. 20 dotázaných naopak nemá o ceně za 1 litr benzínu vůbec přehled, neboť uvedli cenu 100,- Kč a více. 6 dotázaných stanovilo cenu na 50,- Kč. 5 žáků uvedlo cenu nižší, než byla stanovena tolerancí. 5 žáků stanovilo cenu mezi 51,- až 99,- Kč.

4.5.5 Nakupování a placení

Na otázku č. 10, jak často žáci chodí nakupovat a jestli chodí nakupovat, odpovědělo 75 žáků a jejich odpovědi zněly takto:

- 28 žáků chodí nakupovat alespoň 1x týdně,
- 20 žáků chodí nakupovat alespoň 1x měsíčně, ale ne každý týden,

- 6 žáků chodí nakupovat méně jak 1x měsíčně,
- 21 žáků nakupovat nechodí.

Po součtu odpovědí z prvních dvou bodů můžeme konstatovat, že pravidelně nakupovat chodí 48 žáků, tedy 63 % dotázaných. Můžeme zde vidět pádný vliv na odpovědi z předchozí otázky č. 9 – znalost cen komodit. Aby tyto děti znaly ceny zboží v obchodech a tedy i tzv. cenu peněz, měly by je rodiče posílat nakupovat. Je to nezákladnější prostředí, kde by se vůbec s tímto prostředím a cenami mohly seznámit.

Na otázku č. 11, co by žáci udělali s případnou výhrou 1 000 000,- Kč v loterii odpovědělo 74 respondentů a z možných 4 odpovědí zvolilo takto:

- z hlediska finanční gramotnosti nejhorší možnost, tedy odpověď č. 1 - koupím si auto zvolilo 5 žáků;
- lepší možnost, tedy peníze uložím do banky, aby mi přinášely úrok zvolilo 23 dotázaných;
- nejlepší možnost, tedy odpověď č. 3 – koupím si byt a budu jej pronajímat zvolilo 13 dotázaných (8 chlapců a 5 dívek), další 3 dívky by peníze použili na nákup domu;
- možnost č. 4 zvolilo 28 dotázaných, kteří by případnou výhru použili takto:
 - 6 žáků by jelo na dovolenou,
 - 13 žáků by výhru utratilo za spotřební elektroniku a hračky,
 - 3 žáci by výhru věnovali na charitu, protože mají všechno, co chtějí,
 - 4 žáci by splatili dluhy,
 - 1 žák by si nevsadil a 1 žák by výhru použil k podnikání.

Vzhledem k tomu, že se jednalo o příkladovou otázku z učebnice, měli žáci zvolit možnost č. 3. Tuto možnost zvolilo jen 21 %. O horší finanční gramotnosti svědčí především fakt, že daleko vyšší počet – tedy 38 % by částku použilo naprosto neekonomicky. Progres a jistý výsledek finanční výchovy můžeme spatřovat v 31 % žáků, kteří by výhru tzv. nerozházeli, ale uložili do banky.

Otázku č. 12 jsme taktéž použili jako příkladovou z učebnice. Je zaměřená na matematické hledisko. Žáci měli určit, který prací prášek je nejvýhodnější koupit. Dostali na výběr 3 možnosti. Prostým dělením lze zjistit, který obsah vyjde nejlépe, tedy:

- 2 kg za 150,- Kč (1 kg tedy vyjde na 75,- Kč)
- 8 kg za 450,- Kč (1 kg tedy vyjde na 56,25 Kč)
- 0,5 kg za 60,- Kč (1 kg tedy vyjde na 120,- Kč)

Žáci měli pochopit princip, že je lépe kupovat velká balení, kdy obsah daného zboží vyjde nejlevněji. 2. a tedy správnou možnost zvolilo 47 dotázaných, to je 62 %, konkrétně 18 děvčat z 35 dotázaných, tedy 51 % a 29 chlapců z 41 dotázaných, tedy 71 %. Celkově tedy můžeme konstatovat, že chlapci tento úkol splnili lépe než děvčata.

U otázky č. 13, co je to úrok, jsme se dočkali jen 11 správných odpovědí, což je 14 % od 76 respondentů vybraných ze tří různých možností. Správně odpověděla 2 děvčata a 9 chlapců. Přestože tato otázka byla vybrána z učebnice a podle standardů finanční gramotnosti z roku 2007 jsou obsahem učiva pro 1. stupeň základních škol i finanční produkty, byla tato otázka pro žáky nepřiměřeně těžká a ukazuje to co je již zohledněno v nových standardech z roku 2017, že finanční produkty by neměly být náplní tohoto vzdělávacího stupně.

V otázce č. 14 měli žáci vybrat ze 3 možností, jak by jejich rodiče zaplatili v supermarketu. Na tuto otázku odpovědělo 74 dotázaných. Až na 1 děvče odpověděli všichni žáci správně, platební kartou, procentuálně tedy 99 % správných odpovědí.

Poslední otázka č. 15, co znamená výměnný obchod, byla zvolena ze začátku většiny učebnic, kde bylo probíráno, proč vznikly peníze a jakou mají funkci. Tuto otázku bychom tedy zařadili do oblasti peníze (podle standardů z roku 2007) nebo do oblasti nakupování a placení (dle standardů z roku 2017). Výměnný obchod umělo popsat 49 dotázaných tedy 64 %, a to 23 děvčat, což je 66 % a 26 chlapců, což je 63 %. Při této otázce tedy byly mírně úspěšnější děvčata.

4.6 Shrnutí výsledků

Cílem praktické části bakalářské práce bylo zjistit úroveň finanční gramotnosti žáku na konci 1. stupně základních škol. Chtěli jsme vědět, zda zařazení finanční gramotnosti do výuky má vliv na jejich znalosti a dovednosti a zda dokáží dobře hospodařit s finančními

prostředky. Naším dotazníkovým šetřením jsme zjistili vědomosti z oblasti peněz, hospodaření domácnosti a finančních produktů. Úroveň finanční gramotnosti zjistíme jako průměr správných odpovědí na zadané otázky dotazníku. Výsledek pak pro přehlednost zobrazíme v tabulce č. 2.

Zjištění	v %
šetří si	73
poznal nepravdivý výdaj domácnosti	48
umí spočítat náklady domácnosti	57
umí spočítat rodinný rozpočet	36
zná ceny základních komodit	59
ví, jak nejlépe zužitkovat 1 000 000,- Kč	21
pozná nejvýhodnější balení	62
ví, co je úrok	14
zná bezhotovostní peníze	99
ví, co znamená výměnný obchod	64
Stanovení finanční gramotnosti celkem	53,3

Tabulka č. 3 – Celkové shrnutí úrovně finanční gramotnosti žáků 5. tříd

Jak můžeme vidět v této tabulce, úroveň finanční gramotnosti je průměrná. Některé otázky, zejména z oblasti peněz jsou žákům blízké. Na opačné straně otázka na finanční produkty dopadla nejhůře. Díky novým Standardům finanční gramotnosti z roku 2017 však žáci nebudou muset na 1. stupni ZŠ finanční produkty řešit, protože je zatím nepotřebují, stejně nemohou sami podepisovat smlouvy a zaměří se více na rodinný rozpočet, hospodaření domácnosti a nakupování a placení. Tato změna se jeví velmi slibnou do budoucna, neboť budou tyto oblasti žákům v tomto věku jistě bližší.

Díličními cíli této práce podrobněji zkoumáme hlavní cíl. Prvním dílčím cílem jsme zjišťovali, zda žáci pravidelně pobírají kapesné. Tento cíl je podrobně zkoumán dotazníkovými otázkami 3 až 6, jejichž vyhodnocení najdeme v bodě 4.5.2 Kapesné. Ze 74 odpovědí pravidelné kapesné dostává 40 žáků, což je 54 %. Naopak, kapesné nedostává 34 žáků, což je téměř 46 % procent. Můžeme konstatovat, že pravidelné kapesné dostává větší polovina žáků 5. tříd.

Druhý dílčí cíl, zjistit, zda žáci znají ceny základních komodit denní potřeby jsme podrobně rozepsali v tabulce č. 3, žlutě jsou vybarveny komodity, u kterých je dobrý předpoklad, že žáci jejich ceny znají. Překvapením můžeme nazvat zejména to, že žáci nepřesně stanovovali cenu másla, která byla zvláště v roce 2017, tedy v roce výzkumu velmi medializovaná. Dále nás překvapilo, že většina žáků na konci 1. stupně základních škol nezná cenu

mouky. Jak dále vyplývá z tabulky níže, můžeme zhodnotit znalost cen zboží žáky 5. tříd základních škol jako mírně nadprůměrnou.

Komodita	správné odpovědi (%)
Cena 1 másla	44
Cena 1 vejce	60
Cena 1 rohlíku	79
Cena 1 roličky toaletního papíru	54
Cena 1 litru mléka	84
Cena 1 kilogramu mouky	42
Cena 1 litru benzínu	52
% počet správných odpovědí	59

Tabulka č. 4 – Počet správných odpovědí u jednotlivých komodit v %

Třetí dílčí cíl, zjistit, zda se žáci orientují v oblasti hospodaření domácnosti zjistíme podle dotazníkových otázek č. 7, 8 a 12. Nepravidelný výdaj domácnosti pozná 48 % dotázaných. Náklady domácnosti si dokáže spočítat 57 % dotázaných, rodinný rozpočet si dokáže spočítat jen 36 % dotázaných. Pokud jsme nechali volně na žácích, na co by použili přebytek v rodinném rozpočtu, můžeme za účelné považovat odpovědi, které by peníze použili na opravy a vybavení domácnosti, splátku dluhů nebo by si je šetřili. Těchto tří možností jsme se dočkali od 19 žáků z celkových 63 odpovědí, a to je 30 %. Na otázku č. 12, tedy jestli žáci poznají, jaké balení pracího prášku je nejvýhodnější koupit odpovědělo správně 62 % dotázaných. Při součtu těchto pěti dílčích odpovědí získáme celkový průměr znalosti žáků 5. tříd z oblasti hospodaření domácnosti. Můžeme tedy konstatovat, že v oblasti hospodaření domácnosti se orientuje 47 % dotázaných, což není ani průměr.

Čtvrtý dílčí cíl, zjistit, zda se žáci orientují v oblasti peněz jsme zkoumali v otázce č. 14 a 15. Téměř všichni žáci, tedy 99 % dotázaných věděli, že na placení v supermarketu se využívá platební karta. Princip výměnného obchodu dokázalo popsat 64 % dotázaných. Ukázalo se, že v oblasti peněz se žáci orientují velmi dobře.

Na pátý dílčí cíl, zda má forma výuky finanční gramotnosti vliv na schopnost sestavení rozpočtu jsme se zaměřili z toho důvodu, že děti, které se učí sestavovat rodinný rozpočet v matematice obětují tomuto více časového fondu výuky než děti, které mají celou oblast finanční gramotnosti pro 1. stupeň probrat během 5 vyučovacích hodin. Tento cíl jsme zkoumali pomocí testu nezávislosti chí-kvadrát pro čtyřpolní tabulku. Zjistili jsme, že forma výuky rozhodující není a žáci, kteří probírají finanční gramotnost pomocí učebnice

v matematice dokáží rozpočet sestavit tak, jako žáci vzdělávání pomocí kurzu – Finanční gramotnost.

4.7 Doporučení pro praxi

Na základě výzkumu, který jsme provedli, můžeme stanovit doporučení pro praxi.

Celkově bychom doporučovali, aby byly žákům základních škol zprostředkovány besedy, přednášky a různá cvičení s tématy finanční gramotnosti od odborníků z praxe, tak i lidí, kteří se díky špatné finanční gramotnosti dostali do pastí, aby žáci pochopili, jak důležité toto téma pro ně v budoucnu může být. Na školách tyto děti absolvují mnoho přednášek na téma drogy, šikana, životní prostředí, první pomoc. Díky těmto přednáškám a při seznamování se s lidmi z praxe chápou důležitost těchto témat. Bohužel, téma finanční gramotnosti je na našich školách zatím upozaděno. Výraznou změnu očekáváme zavedením nových Standardů finanční gramotnosti do školních vzdělávacích programů. Děti se budou lépe zaměřovat na aktuální témata, která budou lépe harmonizovat z jejich věkem tak, aby jim byla bližší. Osvětu v rámci těchto vzdělávacích aktivit by bylo vhodné zaměřit také na oblast šetření finančních prostředků pro nečekané budoucí výdaje.

Dále bychom doporučovali, aby školy nepředávaly vzdělávací publikace pedagogům pouze jako učebnice k samostudiu a ti následně pouze nepředávali takto získané vědomosti žákům, ale aby zajistili pedagogům proškolení v této oblasti na odborných seminářích. Zvláště na 2. stupni je učivo již velmi odborné a jen pedagog, který dané problematice dobře porozuměl, ji dokáže předat žákům správně, odborně a se zájmem.

4.8 Diskuze

Kvantitativní výzkum přináší celou řadu nevýhod. Výzkum nebere v potaz lokální specifika, nepřichází s ničím novým, může pouze potvrdit či vyvrátit již zavedené teorie. Vzhledem k plošnému celorepublikovému působení systému finančního vzdělávání na základních školách se však autorka domnívá, že zkoumání finanční gramotnosti je lépe zkoumat pomocí kvantitativního výzkumu. U kvalitativního výzkumu by musel tazatel aktivně reagovat na respondenta, což by u tak širokého výzkumného souboru bylo časově velmi náročné. Navíc by tazatelka musela zkoumat každého respondenta zvlášť, což by znamenalo značnou překážku ve výuce a vyčerpalo by to mnoho času z fondu výuky. Přichází zde k úvahu i faktor studu dětí odpovídat tváří v tvář. Také by mohla nastat situace, kdy dítě

odmítne nahrávání, tím by došlo ke ztrátě některých důležitých dat. Kvalitativní metoda se proto jevila jako neúčelná a stěží proveditelná.

Při srovnání výsledků s výzkumem společnost Partners (2012), můžeme konstatovat, že většina žáků, která v našem výzkumu uvedla výši kapesného pobírá 20-50 Kč, což se shoduje s výzkumem této společnosti. Dle výzkumu společnosti Partners dostává pravidelné kapesné 48 %. Z našeho výzkumu vyplývá, že pravidelné kapesné obdrží 54 %. Což je stále málo, protože dle Matějčkova trojfázového hospodaření by bylo vhodné zavést pravidelné kapesné všem dětem. Dále ve srovnání s výzkumem Partners, kde si šetří pouze 21 %, bylo v našem výzkumu zjištěno, že si šetří 73 %. Výzkum společnosti Partners byl proveden ještě před zavedením povinného vzdělávání finanční gramotnosti na základních školách, proto můžeme přisuzovat zvýšená procenta výsledkům tohoto vzdělávání.

S výzkumem společnosti STEM/MARK tuto práci srovnávat nemůžeme, neboť byl výzkum realizován na populaci 18+.

Při srovnání zjištěných výsledků s nastaveným Standardem finanční gramotnosti můžeme konstatovat, že stále nebylo zcela dosaženo cílů zejména v oblasti finančních produktů. V sestavování rodinného rozpočtu můžeme, dle výsledků výzkumu, také vidět rezervy pro zlepšení.

ZÁVĚR

Bakalářská práce se zabývala problematikou výchovy k finanční gramotnosti žáků 1. stupně základních škol. Teoretická východiska práce se nejprve zaměřila na vymezení pojmu finanční gramotnosti a dalších pojmů s tímto pojmem spojených jako finanční IQ, finanční vzdělávání. Na toto vymezení pojmů navázalo vysvětlení důsledků, které mohou z nedostatečné finanční gramotnosti plynout. Dále jsme rozebrali rodinný rozpočet, potřeby a důležitost kapesného. Ve třetí části jsme se zaměřili na implementaci finanční gramotnosti do výchovy a vzdělávání na základních školách prostřednictvím Standardu finanční gramotnosti.

V praktické části byl proveden pedagogický výzkum založený na kvantitativní metodě, jako výzkumná metoda byl zvolen dotazník. Snažili jsme se zjistit úspěšnost edukace finanční gramotnosti žáků při ukončení 1. stupně základních škol. Cílem dotazníku bylo stanovit úroveň finanční gramotnosti těchto žáků, tak aby dokázali hospodařit s finančními prostředky prostřednictvím dosažených vědomostí a dovedností vycházejících z vyhodnocených dotazníků. Testové položky korespondovaly s požadavkem Standardů finanční gramotnosti a s obsahem učebnice zaměřené na finanční gramotnost žáků 1. stupně základních škol. Dotazníky prokázaly finanční gramotnost žáků při dokončení 1. stupně základního vzdělávání jako průměrnou.

Díličními cíli této práce bylo zjistit, zda žáci pravidelně pobírají kapesné. Z dotazníků bylo zjištěno, že pravidelné kapesné pobírá 54 % žáků. Dále jsme zkoumali, zda se žáci orientují v cenách zboží každodenní potřeby. V některých cenách se žáci orientovali velmi dobře, v jiných průměrně. Celková znalost cen pak byla určena jako mírně nadprůměrná. V oblasti hospodaření domácnosti se orientovala necelá polovina žáků, za to v oblasti peněz se děti orientovaly velmi dobře. Vliv formy výuky na schopnost žáků umět si sestavit rodinný rozpočet se nepotvrdil.

Poznatky výzkumu mohou pedagogům prospět jako indikátor úspěšnosti výuky dané problematiky. Současně vybízejí pedagogy apelovat na důležitost finančního vzdělávání v systému základních škol a zlepšit vedení žáků tak, aby co nejlépe pochopili tuto oblast. Cíle výuky by pak měli naplňovat metodou formování žáků, jako samostatně myslících osob v procesu vzdělávání. Výzkum dále poskytuje žákům zpětnou vazbu o jejich skutečných znalostech a vědomostech.

V dnešním světě se jeví finančního vzdělávání jako nezbytnost, neboť pramení z řady společenských změn – konzumního způsobu života, virtuální a bezhotovostní podoby peněz, snadné dostupnosti zboží i úvěrů, nesmírného vlivu reklamy a módních trendů. Špatným rozhodnutím nebo neznalostí v oblasti financí se člověk může dostat do vážných problémů. Finanční vzdělávání již od dětství je tedy nejúčinnějším prostředkem, jak těmto problémům předejít a připravit se na zodpovědný život.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

- [1] CAKIRPALOGLU, Panajotis. *Úvod do psychologie osobnosti*. Praha: Grada Publishing, 2012. Psyché. ISBN 978-80-247-4033-1.
- [2] FIALOVÁ, Helena a Jan FIALA. *Ekonomický výkladový slovník: [kompletní přehledná příručka pro studium a manažerskou praxi]*. 9. vyd. Praha: A plus, 2011. ISBN 978-809-0380-455.
- [3] HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*. Praha: Portál, 2005. ISBN 80-7367-040-2.
- [4] HESOVÁ, Alena. *Metodická doporučení pro výuku finanční gramotnosti*. Praha: Národní ústav pro vzdělávání, 2013. ISBN 978-80-7481-002-2.
- [5] CHRÁSKA, Miroslav. *Metody pedagogického výzkumu: základy kvantitativního výzkumu*. Praha: Grada, 2007. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-1369-4.
- [6] KIYOSAKI, Robert T. *Zvyšte své finanční IQ: starejte se o své peníze lépe*. Praha: Pragma, 2008. ISBN 978-80-7349-127-7.
- [7] KOHOUTEK, Rudolf. *Úvod do psychologie: psychologie osobnosti a zdraví žáka*. Brno: Masarykova univerzita, 2006. ISBN 80-210-4077-7.
- [8] MATĚJČEK, Zdeněk. *Co děti nejvíc potřebují*. Vyd. 3. Praha: Portál, 2003. Rádci pro rodiče a vychovatele. ISBN 80-7178-853-8.
- [9] MATĚJČEK, Zdeněk. *Rodiče a děti*. Třetí, upravené vydání (ve Vyšehradu první). Praha: Vyšehrad, 2017. ISBN 978-80-7429-797-7.
- [10] MERTIN, Václav. *Výchova bez trestů*. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2013. ISBN 978-80-7478-028-8.
- [11] NOVÁKOVÁ, Vladimíra a Věroslav SOBOTKA (eds.). *Slabikář finanční gramotnosti: učebnice základních 7 modulů finanční gramotnosti*. 2., aktualiz. vyd. Praha: COFET, 2011. ISBN 978-80-904396-1-0.
- [12] OPLETALOVÁ, Alena a Jana KVINTOVÁ. *Vybrané aspekty finanční gramotnosti v podmínkách základních a středních škol*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2014. ISBN 978-80-244-4519-9.
- [13] RIEGEL, Karel. *Ekonomická psychologie*. Praha: Grada, 2007. ISBN 978-80-247-1185-0.

- [14] SMRČKA, Luboš. *Osobní a rodinné finance: (svět rodinných financí - jak spořit a rozmnožovat majetek)*. 1. vyd. Praha: Professional Publishing, 2007. ISBN 978-80-86946-41-2.
- [15] SMRČKA, Luboš. *Rodinné finance: ekonomická krize a krach optimismu*. Vyd. 1. V Praze: C.H. Beck, 2010. Beckovy ekonomické učebnice. ISBN 978-80-7400-199-4.
- [16] ŠULC, Petr. *Naučme se hospodařit: finanční gramotnost pro 1. stupeň ZŠ*. Praha: Pierot, 2014. ISBN 978-80-7353-338-0.
- [17] ŠULC, Petr. *Naučme sa hospodáriť: finančná gramotnosť pre ZŠ*. Praha: Pierot, 2014. ISBN 978-80-7353-383-0.

Internetové zdroje:

- [1] Český statistický úřad, 2017. *ČSÚ: ZAOSTŘENO NA ŽENY A MUŽE 2017: Lidé a společnosti*. [online]. Český statistický úřad ©2017 [cit. 2018-02-20]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/documents/10180/45709978/30000217.pdf/92da801e-56d6-4d45-8cef-67497ed59949?version=1.1>
- [2] Ministerstvo financí České republiky, 2017. *MFČR: Standard finanční gramotnosti* [online]. MFČR, ©2017 [cit. 2017-11-28]. Dostupné z: <http://www.mfcr.cz/cs/aktualne/aktuality/2017/standard-financni-gramotnosti-29163>
- [3] Ministerstvo financí České republiky. 2007. *MFČR: Systém budování finanční gramotnosti na základních a středních školách* [online]. Praha: MFČR, © 2007 [cit. 2016-11-27]. Dostupné z: <http://www.psfv.cz/assets/cs/media/System-budovani-financni-gramotnosti-na-zakladnich-astrednich-skolach.pdf>
- [4] Ministerstvo financí České republiky, 2010. *MFČR: Závěrečná zpráva z výzkumu Finanční gramotnost obyvatel ČR – plné znění (STEM/MARK 2010)* [online]. MFČR, ©2010 [cit. 2017-11-09]. Dostupné z: <http://www.mfcr.cz/cs/odministerstvu/odborne-studie-a-vyzkumy/2012/vyzkumy-k-financni-gramotnosti-9406>

- [5] Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, 2016. MŠMT: *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání* [online]. MŠMT, ©2017 [cit. 2017-11-25]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/file/43792/>
- [6] Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, 2013. MŠMT: *Národní strategie finančního vzdělávání 2010* [online]. MŠMT, ©2013 [cit. 2017-11-14]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/file/31443/>
- [7] OECD. 2015. *National strategies for financial education: OECD/INFE Policy Handbook*. [online]. OECD ©2015 [cit. 2017-11-02]. Dostupné z: <https://www.oecd.org/>
- [8] PARTNERS, 2012. *Finanční barometr: 37 procentům současných dětí nestačí kapesné od rodičů* [online]. Partners, ©2012 [cit. 2017-11-25]. Dostupné z: <https://www.partners.cz/cs/media/tiskove-zpravy/financni-barometr/financni-barometr-37-procentum-soucasnych-deti-destaci-kapesne-od-rodicu/>
- [9] RATHOUSKÁ-GRMELOVÁ, Eva a KLÍNSKÝ, Petr. *Vedení školy v praxi. Finanční gramotnost* [online]. Praha: Raabe, s. r. o., 2010, 26 s. [cit. 2017-11-17]. Dostupné z: http://clanky.rvp.cz/wp-content/uploads/prilohy/4618/financni_gramotnost.pdf
- [10] Zákon č. 120/2001 Sb. o soudních exekutorech a exekuční činnosti (exekuční řád) a o změně dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů. In: Exekutorská komora České republiky. [cit. 2017-11-09].
- [11] Zákon č. 182/2006 Sb. o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon), ve znění pozdějších předpisů. In: Business center. [cit. 2017-11-09].

SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK

%	procento
aj.	a jiné
atd.	a tak dále
ČNB	Česká národní banka
ČR	Česká republika
DPH	Daň z přidané hodnoty
H_0	Nulová hypotéza
H_A	Alternativní hypotéza
INFE	International Network on Financial Education
Kč	koruna česká
kg	kilogram
l	litr
MFČR	Ministerstvo financí České republiky
MŠMT	Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy
např.	například
OECD	Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj
s.	strana
Sb.	Sbírka
ZŠ	základní škola

SEZNAM GRAFŮ

Graf 1 – Výše týdenního kapesného v Kč	38
Graf 2 – Ceny másla dle žáků 5. tříd	41
Graf 3 – Cena 1 ks vejce dle žáků 5. tříd	42
Graf 4 – Cena za 1 rohlík	42
Graf 5 – Cena 1 ks toaletního papíru	43
Graf 6 – Cena 1 litru mléka	43
Graf 7 – Cena 1 kilogramu mouky	44

SEZNAM TABULEK

Tabulka č. 1 - Celkové zadlužení českých domácností v milionech Kč od roku 2005.....	16
Tabulka č. 2 – Čtyřpolní tabulka pro test nezávislosti chí-kvadrát.....	40
Tabulka č. 3 – Celkové shrnutí úrovně finanční gramotnosti žáků 5. tříd	47
Tabulka č. 4 – Počet správných odpovědí u jednotlivých komodit v %	48

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha P I: Dotazník

Příloha P II: Standard finanční gramotnosti pro základní vzdělávání (2007)

Příloha P III: Kurzy finanční gramotnosti v okrese Uherské Hradiště

PŘÍLOHA P I: DOTAZNÍK

Dobrý den,

jmenuji se Kateřina Malinová a jsem studentkou Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, oboru Sociální pedagogika. Obracím se na Tebe s prosbou o vyplnění dotazníku, který Ti nezabere více jak 10 minut času a je zcela anonymní. Bude sloužit pouze jako podklad pro výzkumnou část mé bakalářské práce, která se zabývá výchovou k finanční gramotnosti žáků 1. stupně základních škol. U otázek s volbou možnosti, zakřížkuj jen jednu variantu. Děkuji za ochotu.

1. Jsem:

- chlapec
- děvče

2. Bydlím:

- ve městě
- na vesnici

3. Dostáváš kapesné:

- ano
- ne

4. Pokud ano, tak doplň, kolik Kč týdně

5. Šetříš si nějaké peníze z kapesného?

- ano
- ne

6. Pokud ano, tak doplň, kolik Kč týdně

7. Co nepatří mezi pravidelné výdaje domácnosti?

- obědy ve školní jídelně
- oprava automobilu
- splátka úvěru
- zálohy na energie

8. Paní Nováková si měsíčně vydělá 15000,- Kč, pan Novák o deset tisíc více. Měsíčně za nájemné na byt zaplatí 12000,- Kč, za pojištění domácnosti 500,- Kč, za jídlo 6000,- Kč a za jízdné do práce a do školy 5000,- Kč.

Měsíční náklady rodiny Novákovy jsou

Měsíčně jim zůstane

Zbylé peníze mohou použít na (můžeš napsat více příkladů):

.....

9. Pokus se doplnit ceny zboží denní spotřeby (v Kč):

1 máslo

1 ks vejce.....

1 rohlík.....

1 rolička toaletního papíru.....

1 litr mléka

1 kg mouky

1 litr benzínu

1. Jak často tě rodiče posílají koupit potraviny do obchodu?

- minimálně 1x týdně
- častěji jak 1x měsíčně, ale ne každý týden
- méně jak 1x měsíčně
- nechodím nakupovat

2. Vyhraješ 1 000 000,- Kč v loterii. Co s ním uděláš?

- koupím si auto
- peníze uložím do banky, aby mi přinášely úrok
- koupím si byt a budu jej pronajímat
- něco jiného (napiš co).....

3. Který prací prášek je nejvýhodnější koupit?

- 2 kg za 150,- Kč
- 8 kg za 450,- Kč
- 0,5 kg za 60,- Kč

4. Co je to úrok?

- půjčka od banky na určitý čas
- peněžní odměna za půjčku
- částka, kterou celkem zaplatíme bance za úvěr

5. Půjdeš s rodiči do supermarketu na větší nákup, jak rodiče zaplatí?

- poštovní poukázkou
- na fakturu
- platební kartou

6. Co znamená výměnný obchod?

.....

Děkuji za vyplnění.

PŘÍLOHA P II: STANDARDY FINANČNÍ GRAMOTNOSTI PRO ZÁKLADNÍ VZDĚLÁVÁNÍ

Peníze	
1. stupeň ZŠ	2. stupeň ZŠ
Obsah	Obsah
hotovostní a bezhotovostní forma peněz	nakládání s penězi
způsoby placení	tvorba ceny
banka jako správce peněz	inflace
Výsledky	Výsledky
používá peníze v běžných situacích	na příkladech ukáže vhodné využití různých nástrojů hotovostního a bezhotovostního placení
odhadne a zkontroluje cenu nákupu a vrácené peníze	na příkladu ukáže tvorbu ceny jako součet nákladů, zisku a DPH
	objasní vliv nabídky a poptávky na tvorbu ceny a její změny
	popíše vliv inflace na hodnotu peněz
Hospodaření domácnosti	
1. stupeň ZŠ	2. stupeň ZŠ
Obsah	Obsah
rozpočet, příjmy a výdaje domácnosti	rozpočet domácnosti, typy rozpočtu, jejich odlišnosti
nárok na reklamaci	základní práva spotřebitelů
Výsledky	Výsledky
na příkladu ukáže, proč není možné realizovat všechny chtěné výdaje	sestaví jednoduchý rozpočet domácnosti, uvede hlavní příjmy a výdaje domácnosti, rozliší pravidelné a jednorázové příjmy a výdaje, zvaží nezbytnost jednotlivých výdajů
	objasní princip vyrovnaného, schodkového a přebytkového rozpočtu
	vysvětlí, jak se bránit v případě porušení práv spotřebitele
Finanční produkty	
1. stupeň ZŠ	2. stupeň ZŠ
Obsah	Obsah
úspory	služby bank, aktivní a pasivní operace
půjčky	produkty finančního trhu pro investování a pro získání prostředků
	pojištění
	úročení
Výsledky	Výsledky
vysvětlí, proč spořit, kdy si půjčovat a jak vracet dluhy	uvede příklady použití debetní a kreditní platební karty, vysvětlí jejich omezení
	uvede a porovná nejobvyklejší způsoby nakládání s volnými prostředky (spotřeba, úspory, investice)
	uvede a porovná nejčastější způsoby krytí deficitu (úvěry, splátkový prodej, leasing)
	vysvětlí význam úroku placeného a přijatého
	uvede nejčastější druhy pojištění a navrhne, kdy je využít

Zdroj: Ministerstvo financí České republiky

PŘÍLOHA P III: KURZY - FINANČNÍ GRAMOTNOST

V okrese Uherské Hradiště nabízí kurzy finanční gramotnosti Dům dětí a mládeže Uherské Hradiště a stojí 30 Kč (+10 Kč, pokud lektor přijede do školy za žáky) za 1 vyučovací hodinu (45 minut) formou návštěv.

Vyučování je koncipováno do 5 bloků (vyučovacích hodin). Témata bloků jsou:

1. "Proč už se neplatí obilím"

- Teorie peněz
- Podoba peněz
- Výroba a ochrana peněz
- Měna

2. "Co chci a co potřebuji"

- Hospodaření domácnosti
- Rodinný a osobní rozpočet
- Výdaje a příjmy - Jak ušetřit?
- Rozumné zadlužení

3. "Jak se pohybují peníze"

- Finanční produkty
- Dluhové desatero
- Desatero bezpečného nákupu
- Základní práva spotřebitelů

4. "Zadní vrátka"

- Životní hodnoty
- Finanční rozhodování
- Finanční odpovědnost v širších souvislostech (volba povolání)
- Finanční události během života
- Finanční rozhodování a etika
- Investice a posuzování rizik

5. "Prémiová blok" – který obsahuje shrnutí vědomostí, tento blok je zdarma.

Zdroj: Dům dětí a mládeže Uherské Hradiště. [cit. 2017-11-14]. Dostupné z: http://www.ddmsikula.cz/pro_skoly/financni_gramotnost.html